Housing First Gids

Nederland

www.housingfirstnederland.nl

Housing First Nederland

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Housing First Gids Nederland

"Homes fix homelessness"

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 7

Introductie tot Housing First 11

1.1 Doelstelling 11

1.2 Werkwijze 12

1.3 Doelgroep 13

1.4 Geschiedenis 14

1.5 Housing First in Nederland 16

Kernprincipes van Housing First 19

2.1 Huisvesting is een mensenrecht 19

2.2 Keuze en regie voor deelnemers 20

2.3 Scheiden van wonen en zorg 21

2.4 Herstelondersteuning 21

2.5 Harm reduction 22

2.6 Actieve betrokkenheid zonder dwang 23

2.7 Persoonsgerichte begeleiding 24

2.8 Flexibele ondersteuning zo lang als nodig. 24

Ervaringen vanuit het perspectief van een Housing First-deelnemer 25

Ondersteunen volgens Housing First 29

3.1 Ondersteunen op alle fronten 29

3.1.1 Behoud van huisvesting 30

3.1.2 Gezondheid en welzijn verbeteren 30

3.1.3 Sociale integratie bevorderen 30

3.2 Ondersteuning organiseren 32

3.2.1 Intensief casemanagement 33

3.2.2 Multidisciplinair team 33

3.2.3 Combinatie van rechtstreeks geleverde behandeling en casemanagement 33

3.3 Doorverwijzen bij niet-passende hulpvragen 34
Ervaringen vanuit het perspectief van Housing First-begeleiders 35
Huisvesten volgens Housing First 39
4.1 Randvoorwaarden huisvesting volgens Housing First 39
4.2 Rechten Housing First-deelnemer 40
4.3 Voorzien in huisvesting 40
4.3.1 Eigen vastgoed 41
4.3.2 Huursector 41
4.3.2.1 Verantwoordelijkheden Housing First 42
Housing First werkt! 45
5.1 Het belang van bewijs 45
5.2 Behalen van doelstellingen 45
5.2.1 Behoud van huisvesting 45
5.2.2 Verbeteren van gezondheid en welzijn 47
5.2.3 Bevorderen sociale integratie 47
5.3 Kosteneffectiviteit 48
Verder lezen 51
Literatuurverwijzingen 51

Voorwoord

Ieder mens heeft recht op een eigen, veilige plek: een thuis. Met een dak boven je hoofd kun je zonder zorgen rusten. Het geeft je de kans om te leven zoals jij dat wil. Helaas is het aantal daklozen in Nederland in korte tijd explosief toegenomen. In 2018 telde Nederland officieel naar schatting 39,3 duizend dakloze inwoners. Relatief gezien verdubbelde het aantal daklozen tussen 2009 en 2019: van 17 naar 37 per 10 duizend inwoners.[2] In realiteit is dit aantal waarschijnlijk nog veel hoger. Als we alle mensen die het aan een veilige en toereikende woonplek ontbreekt meetellen dan komen we op maar liefst 70.000 uit. Daarnaast worden 'zelfredzame' dakloze mensen vaak vergeten, is het aantal dakloze vrouwen moeilijk in te schatten en blijven jongeren met een zwervend bestaan relatief lang uit beeld.

Veel van die mensen op straat of in de opvang krijgen nu niet de hulp die ze nodig hebben. Dat is verontrustend want het zorgstelsel in Nederland garandeert juist goede en toegankelijke zorg voor iedereen[3]. Het is daarnaast aannemelijk dat het aantal mensen waarvoor dakloosheid dreigt groeit. Tot op heden ontbreekt samenhangend beleid en wetgeving om dak- en thuisloosheid te beëindigen maar ook te voorkomen. Een groot gemis, aangezien andere landen bewijzen dat juist dat het verschil kan maken.

Daarom: Housing First

Housing First is anders dan de traditionele manier van hulpverlenen. Vanuit het basisprincipe dat iedereen recht heeft op huisvesting krijgen dakloze mensen direct een zelfstandige woning. Je hoeft dat niet eerst te 'verdienen' of te bewijzen dat je er 'klaar' voor bent. Housing First gelooft in de kracht van vertrouwen. Mensen weten zelf het beste waar ze hulp bij nodig hebben. We kunnen ondersteunen bij behoud van huisvesting, een betere gezondheid en het veroveren van een plaats in de maatschappij. Maar alleen zoals iemand dat zelf wil. Dat vraagt iets van onze begeleiding. We leveren geen standaardpakket. Housing First is altijd maatwerk. We luisteren naar mensen zodat we begrijpen hoe zij de wereld zien en maken samen een plan van aanpak. Soms betekent dat voor begeleiders: je eigen mening opzij zetten. Altijd betekent het: er onvoorwaardelijk voor iemand zijn, want juist dat blijkt cruciaal voor ons succes. Zo heeft Housing First over de hele wereld inmiddels een beweging kunnen maken van omgaan met dakloosheid naar effectief een einde maken aan dakloosheid.

Over deze gids

De Nederlandse Housing First gids is op initiatief van LIMOR tot stand gekomen, met steun van het ministerie van VWS, Federatie Opvang en The Housing First Europe Hub. De gids is voor iedereen die met Housing First werkt, gaat werken of er interesse in heeft en is bij uitstek geschikt voor projectleiders die Housing First gaan implementeren. Ook kan de gids dienen als handboek voor sociaal werkers. De inhoud is afgeleid van de Europese Housing First gids en voorziet in de basiskennis. Wat is Housing First? Voor wie is het bedoeld en hoe is het ontstaan? Om met Housing First aan de slag te gaan zijn de kernprincipes onmisbaar. Deze principes vormen de fundamenten van de ondersteuning en kunnen niet los van elkaar worden gezien. We gaan in op wat er bij ondersteuning komt kijken en op welke wijze een Housing First-praktijk hulp en huisvesting kan organiseren. We beschrijven Housing First niet als een wondermiddel maar zijn realistisch over de mogelijkheden en de uitdagingen. We sluiten de gids af met het bewijs dat Housing First werkt.

Een toekomst zonder dakloosheid

Traditionele ondersteuning bleek voor 40 tot 60% uiteindelijk niet effectief. Daarmee vergeleken zijn de resultaten van Housing First bijzonder bemoedigend. Ten minste acht op de tien mensen blijven stabiel gehuisvest. In Finland is dakloosheid zo tot bijna 0% gereduceerd met dank aan Housing First.

De zorg in Nederland verandert. Deze transformatie, die in veel gemeenten en ook bij zorgsectoren al is ingezet, leidt op den duur tot een krimp in de huidige capaciteit van intramuraal wonen. Geen enkelvoudige diensten meer maar een integrale aanpak. Mensen met een intensieve hulpvraag gaan voortaan in reguliere appartementen wonen. Dat betekent dat we zorg anders moeten organiseren, meer moeten samenwerken en beter in moeten spelen op behoeften. De adviescommissie van beschermd wonen naar een beschermd thuis schetst dan ook een toekomstbeeld waarin steeds meer afstand wordt gedaan van het woonladder-model[4]. De doordecentralisatie van beschermd wonen en maatschappelijke opvang naar alle afzonderlijke gemeenten maakt de weg vrij voor een drastische toename van Housing First-praktijken. Dat is goed nieuws.

Wij geloven dat er voor dakloosheid een duidelijke oplossing bestaat: huisvesting. Huisvesting voor iedereen. Als je eenmaal in je eigen huis woont dan ben je geen *dakloze* meer. Deelnemers zeggen vaak: 'door Housing First werd ik weer mens'. En precies dat is de basis waar vandaan mensen weer verder kunnen. Zo loopt Housing First graag voorop, op weg naar een maatschappij waarin niemand dakloos hoeft te zijn.

Melanie Schmit
Voorzitter Housing First Nederland | LIMOR

HOOFDSTUK 1.

Introductie tot Housing First

1. Introductie tot Housing First

Housing First is de belangrijkste innovatie op het gebied van daklozenzorg in de afgelopen 30 jaar. Waar traditionele ondersteuning huisvesting vaak als einddoel ziet, start Housing First meteen met een woning. Woonruimte is het *beginpunt* in plaats van het *einddoel*. Dat stelt mensen direct in staat om een leven op te bouwen zoals zij dat willen. Met deze onvoorwaardelijke manier van ondersteunen doorbreekt Housing First de jarenlange traditie waarbij daklozen eerst aan allerlei voorwaarden moeten voldoen voordat zij een eigen plek krijgen.

Dit hoofdstuk geeft een introductie van Housing First en zoomt allereerst in op het begrip dakloosheid, de doelstellingen, werkwijze en doelgroep van Housing First. Een blik in de geschiedenis van daklozenzorg maakt duidelijk dat de tekortkomingen van traditionele ondersteuning de behoefte naar Housing First deed ontstaan. We sluiten dit hoofdstuk af met de positie van Housing First in Nederland.

Dakloosheid begrijpen
Om dakloosheid succesvol te kunnen beëindigen is het belangrijk om te begrijpen hoe mensen dakloos worden. Onderzoek toont aan dat dakloosheid niet moet worden gezien als eenvoudigweg het resultaat van individuele acties of een onbehandelde psychiatrische aandoening.

In plaats daarvan is dakloosheid een samenkomst van verschillende factoren. Mensen die dakloos zijn hebben vaak te maken met een breder gebrek aan sociale integratie, zoals onvoldoende sociale ondersteuning en moeilijkheden om toegang te krijgen tot diensten[5]. Omdat de reden voor iedereen verschillend kan zijn loopt de wijze waarop dakloosheid voorkomen en verminderd kan worden ook uiteen. Sommige dakloze mensen hebben alleen advies nodig en wellicht wat kortdurende ondersteuning om dakloosheid snel te beëindigen en in de toekomst te voorkomen. Anderen hebben genoeg aan een lage mate van ondersteuning, voor een paar weken of maanden, om een woning te vinden en te behouden. En soms is er intensieve, langdurige ondersteuning nodig.

1.1 Doelstelling

De voornaamste doelstelling van Housing First is het beëindigen van dakloosheid voor mensen met een intensieve hulpvraag. Om dit te bewerkstelligen is het succesvol behouden van de woning cruciaal maar niet voldoende. Door de gezondheid, het welzijn en de levenskwaliteit van de deelnemers te verhogen neemt de kans op een duurzame beëindiging van dakloosheid toe.

Om dakloosheid succesvol te beëindigen streeft Housing First de volgende, samenhangende doelen na:
- leveren en behoud van huisvesting;
- verbeteren van gezondheid en welzijn;
- bevorderen van sociale integratie.

Daarnaast streeft Housing First naar een verlaging in kosten voor de ondersteuning van dakloze mensen.
We onderscheiden hierbij twee verschillende soorten kosten:
- de kosten voor opvang van mensen die kampen met langdurige of herhaaldelijke dakloosheid;
- de kosten van externe diensten waar mensen met langdurige of herhaaldelijke dakloosheid regelmatig gebruik van maken zoals – maar niet gelimiteerd tot: nooddiensten, (geestelijke) gezondheidszorg en justitie.

Doelstellingen van Housing First

1.2 Werkwijze

Housing First heeft autonomie hoog in het vaandel staan. Dat betekent dat de mensen die we ondersteunen altijd zoveel mogelijk zelf keuzes kunnen maken. We moedigen deelnemers aan om te werken aan een betere fysieke en psychische gezondheid, maar verplichten niks. Housing First garandeert keuze, respecteert meningen en ondersteunt krachtgericht. We kijken naar de mogelijkheden van mensen in plaats van naar hun beperkingen.

Door in de ondersteuning tegemoet te komen aan specifieke, individuele behoeften helpt Housing First mensen om een leven op te bouwen zoals zij dat willen. Om dit effectief te kunnen doen is het van belang dat een Housing First-praktijk flexibel is. Tegelijkertijd moet de garantie bestaan dat de waarden waar Housing First op gebouwd is worden nageleefd. De fundamenten zijn daarom gevat in acht kernprincipes. Elke Housing First-praktijk opereert volgens deze kernprincipes.

Eerst een huis

Housing First gelooft dat het effectief beëindigen van dakloosheid begint met het hebben van een eigen huis. Een dakloos persoon kan pas starten met opbouwen, wanneer er sprake is van een stabiele basis. Een eigen huis biedt deze basis. Een plek waar je thuis kunt zijn, rust kunt vinden en het leven kan leiden zoals jij dat wil. Een eigen huis geeft mensen regie en helpt om terug te keren naar een normaal leven of om een normaal leven te beginnen.

Als iemand op straat of in de opvang leeft dan is het leven weerbarstig, onvoorspelbaar en vaak onveilig. Dat kan voor extreme stress zorgen[6]. Een woning maakt een einde aan deze onzekerheid en biedt ontologische veiligheid: het gevoel dat het leven voorspelbaar en veilig is. Doordat een deelnemer zich niet meer druk hoeft te maken over een slaapplaats of zijn of haar veiligheid; ontstaat er ruimte om aandacht te besteden aan andere aspecten van het leven.

Vanuit deze stabiele basis raken mensen eerder gemotiveerd om te werken aan hun gezondheid. Onderzoek toont aan dat zowel bij psychiatrische als lichamelijke problemen, maar ook bij problematisch drugs- of alcoholgebruik behandeling ondermijnd wordt door een leven op straat of in de opvang. Effectieve hulp heeft dus meer kans van slagen wanneer mensen een vaste woonplek hebben. Een eigen thuis biedt mensen daarnaast een plek waar zij privacy kunnen ervaren. Deelnemers kunnen mensen thuis uitnodigen en zo werken aan het opbouwen of herstellen van relaties. Daarmee is het eigen huis een beginpunt van sociale integratie.

Vanuit je eigen huis werken aan het opbouwen van je leven schept kansen en mogelijkheden. Doordat er een stabiele basis is, een plek om thuis te komen, mensen te ontmoeten en te werken aan herstel krijgen deelnemers een toekomstperspectief. Dit alles kan een effectieve aanmoediging zijn om te starten met behandeling en begeleiding of om op zoek te gaan naar werk of een andere zinvolle daginvulling. Allemaal noodzakelijke stappen voor een vervullend leven.

Startpunt: een eigen huis

Een eigen huis geeft een stabiele basis en schept mogelijkheden voor de toekomst.

1.3 Doelgroep

Housing First richt zich oorspronkelijk op dakloze mensen met een intensieve hulpvraag vanaf 18 jaar. Het gaat om mensen die te maken hebben met langdurige of herhaaldelijke dakloosheid. Er kan (gelijktijdig) sprake zijn van een ernstige psychiatrische aandoening[7], psychische problemen, problematisch drugs- of alcoholgebruik, maar ook slechte fysieke gezondheid of lichamelijke beperkingen. Vaak zijn er meervoudige, complexe problemen die vragen om intensieve en langdurige begeleiding. De kenmerken van de Housing First-doelgroep hangen samen met de demografie van de lokale daklozenpopulatie. Over het algemeen zijn er meestal meer mannen dan vrouwen, zeker wanneer de Housing First-praktijk zich richt op mensen die op straat leven.

Het is zeer waarschijnlijk dat mensen die langdurig of herhaaldelijk dakloos zijn in aanraking zijn geweest met justitie. Er kan daarom sprake zijn van uitstaande boetes of arrestatiebevelen, reclasseringstoezicht, voorwaardelijke straf, dwangbehandeling of een geschiedenis van detentie voor problematische gedragingen. Een veelvoud aan problemen maakt vaak dat er contra-indicaties zijn om toegelaten te worden tot het traditionele hulpverleningsaanbod zoals begeleid wonen. Mensen die met deze kenmerken naar Housing First worden verwezen zullen eerder bovenaan de lijst worden gezet dan worden geweigerd.

Doorontwikkeling en verbreden van de doelgroep
In Nederland zien we momenteel een bredere toepassing van Housing First ontstaan dan slechts voor dakloze mensen met intensieve, complexe hulpvragen. Op sommige plekken kunnen ook dak- en thuisloze mensen met een lichtere ondersteuningsvraag bij Housing First terecht. De kernprincipes worden op dezelfde manier toegepast en de resultaten zijn positief.

De grondlegger van het oorspronkelijke model, Sam Tsemberis, heeft uitgelegd dat hij Housing First begon met een duidelijk gedefinieerde doelgroep. Later, kwam er ruimte voor doorontwikkeling en gebruik van de Housing First-aanpak voor een bredere doelgroep. Zo is bijvoorbeeld in Finland dakloosheid nagenoeg volledig beëindigd dankzij de succesvolle wijze waarop Housing First daar is toegepast.

Housing First kan zich aanpassen aan een aantal specifieke behoeften van verschillende doelgroepen. Het is dan wenselijk om de context van de doelgroep te begrijpen en daar de ondersteuning op te specialiseren. Voorbeelden van specifieke doelgroepen zijn: jongeren, gezinnen, vrouwen en ex-gedetineerden.

Jongeren
Housing First Jongeren kan zich richten op preventie als het gaat om jonge mensen met een intensieve hulpvraag die het risico lopen om dakloos te worden. Daarnaast kan ondersteuning zich toespitsen op de specifieke behoeften van zowel dakloze adolescenten (circa 14 tot 20 jaar) als dakloze jongvolwassenen (18 tot circa 25 jaar). Uit statistieken blijkt dat een onevenredig hoog aantal van de jongeren die dakloos worden te maken heeft gehad met jeugdzorg, pleeggezinnen en tehuizen. De oorzaken en omstandigheden van dakloosheid zijn meestal anders dan bij volwassenen. Housing First kan jongeren helpen om zelfstandig te worden en ondersteuning bieden bij de transitie naar volwassenheid.

Vaak hebben dakloze jongeren traumatische ervaringen opgedaan tijdens hun jeugd of maken zij juist dergelijke ervaringen mee wanneer zij dakloos raken. 'Trauma Informed Care' is begeleiding gebaseerd op de erkenning van het bestaan van trauma. Het is belangrijk dat de jongeren die ondersteund worden voelen dat begeleiders trauma begrijpen en de juiste kennis in huis hebben.

Gezinnen
Niet iedereen die dakloos raakt of dreigt te raken is alleenstaand. Er kan sprake zijn van een ontwrichte gezinssituatie waarbij ondersteuning gewenst is. De behoeften van gezinnen kunnen vergelijkbaar zijn met die van alleenstaande dakloze mensen, zoals ondersteuning bij psychiatrische problemen, drugs- of alcoholproblemen of een slechte gezondheid. Een volledig gezin begeleiden is echter wel van andere aard doordat de problemen van ouders en kinderen invloed op elkaar kunnen hebben. Een effectieve aanpak vereist een systeemgerichte benadering en een combinatie van verschillende specialistische professionals.

Vrouwen
Dakloze vrouwen met een intensieve hulpvraag gaan vaak op een andere manier met hun dakloosheid om dan mannen[8]. Soms zijn zij op de vlucht voor huiselijk geweld. Daarnaast kunnen zij opvang en ondersteuning vermijden en voor (tijdelijk) onderdak vertrouwen op informele en soms precaire relaties[9]. Housing First kan rekening houden met gevoeligheden door bijvoorbeeld te werken met vrouwelijk personeel waarvan de scholing of ervaring aansluit bij de veelvoorkomende hulpvragen.

Ex-gedetineerden
Wanneer mensen met een intensieve hulpvraag de gevangenis verlaten kan de hervonden vrijheid na een (lange) periode van institutionalisering uitdagingen met zich meebrengen. Housing First kan ondersteunen bij het opbouwen van een leven buiten de gevangenis.

1.4 Geschiedenis

Housing First werd in het begin van de jaren 90 ontwikkeld door Dr. Sam Tsemberis bij Pathways to Housing in New York[10]. Het ontstond omdat duidelijk werd dat de tot dan toe gangbare manier van ondersteunen niet erg effectief bleek. De Noord-Amerikaanse diensten voor 'begeleid wonen' zijn ontwikkeld als alternatief voor het woonladdermodel en vormden de basis voor Housing First. De kernprincipes van Housing First in Europa worden rechtstreeks ontleend aan het Pathways-model[10].

Ondersteunen volgens een stappenplan
Dakloze mensen werden in eerste instantie gezien als onbekwaam om zelfstandig te functioneren. Daarom was de ondersteuning erop gericht om hen voor te bereiden op een zelfstandig leven in een eigen huis. Hiervoor werden verschillende manieren van ondersteuning ingezet zoals het 'woonladdermodel', 'lineaire residentiële behandeling' of 'behandelingsgerichte aanpak'.

Huisvesting werd gezien als einddoel. Mensen kregen dan ook alleen permanente huisvesting met ondersteuning als zij de vereiste stappen hadden doorlopen. Elke stap op de 'trap' van het woonladdermodel bereidt iemand voor op een zelfstandig leven in een eigen huis. Mensen met psychiatrische problemen moesten eerst behandeling en medicatie accepteren. Van mensen met een drugs- of alcoholverslaving werd abstinentie verwacht. Er mocht geen sprake zijn van gedrag dat een risico vormt voor de gezondheid of de stabiliteit van de huisvesting. Om in een eigen huis te kunnen wonen moesten mensen eerst getraind worden. Pas wanneer alle stappen succesvol doorlopen waren was iemand 'klaar' voor een eigen huis.

Tekortkomingen woonladdermodel

Het woonladdermodel was stevig ingeburgerd als gangbare aanpak om daklozen met complexe problematiek te helpen. Toch kregen steeds meer professionals in de geestelijke gezondheidszorg ernstige twijfels over de effectiviteit ervan. De diensten waren grotendeels gebaseerd op aannames[11]. Zo werd dakloosheid vaak gezien als het resultaat van tekortkomingen in iemands karakter. Mensen kregen daarbij zelf de schuld van hun dakloosheid. Dat maakte dat het woonladdermodel meedogenloos kon zijn voor dakloze mensen.

Aan het einde van de jaren 90 bevestigde onderzoek de twijfels over het woonladdersysteem. Woonladdermodellen voldeden niet goed in het beëindigen van langdurige ('chronische' en 'episodische') dakloosheid[12]. Mensen met een intensieve hulpvraag bleken langdurig en herhaaldelijk gebruik te maken van noodopvang waarbij het nooit lukte om permanent gehuisvest te blijven[13]. Met name voor mensen met psychiatrische problematiek die ook verslaafd waren bleek het systeem niet effectief[14]. De aanpak werd zelfs als bijzonder schadelijk gezien voor de gezondheid en het welzijn van de mensen die hier mee te maken hadden[15]. Daarnaast was het woonladdermodel weinig kostenefficiënt aangezien langdurig dakloze mensen veel gebruik bleven maken van spoedeisende medische hulpverlening, geestelijke gezondheidszorg en vaak in contact kwamen met justitie.

De drie voornaamste problemen van het woonladdermodel:

- Deelnemers kwamen 'vast te zitten' in het model omdat zij niet aan de vereisten konden voldoen om naar de volgende stap te gaan.
- Deelnemers werden vaak uit tijdelijke en permanente huisvesting gezet omdat zij de strikte regels niet konden naleven. Bijvoorbeeld het volgen van psychiatrische behandeling en totale onthouding van drugs of alcohol.
- Van de deelnemers werd onberispelijk gedrag verwacht. In feite werden hogere eisen gesteld aan de deelnemers dan aan 'normale' inwoners uit de buurt met deze onbereikbare normen.

In Europa nam de nadruk op eigen keuze en regie de afgelopen 25 jaar toe. Autonomie speelt daardoor ook een steeds grotere rol bij diensten voor dakloosheid. Deze personalisatie betekent dat mensen maximale keuze en regie hebben over de ondersteuning die zij nodig hebben. Dat zet een beweging in gang van een 'one-size-fits-all-cultuur' naar afgestemde ondersteuning op basis van persoonlijke doelen en de krachten die iemand bezit. Dit gedachtegoed maakte de weg vrij voor de ontwikkeling en implementatie van Housing First.

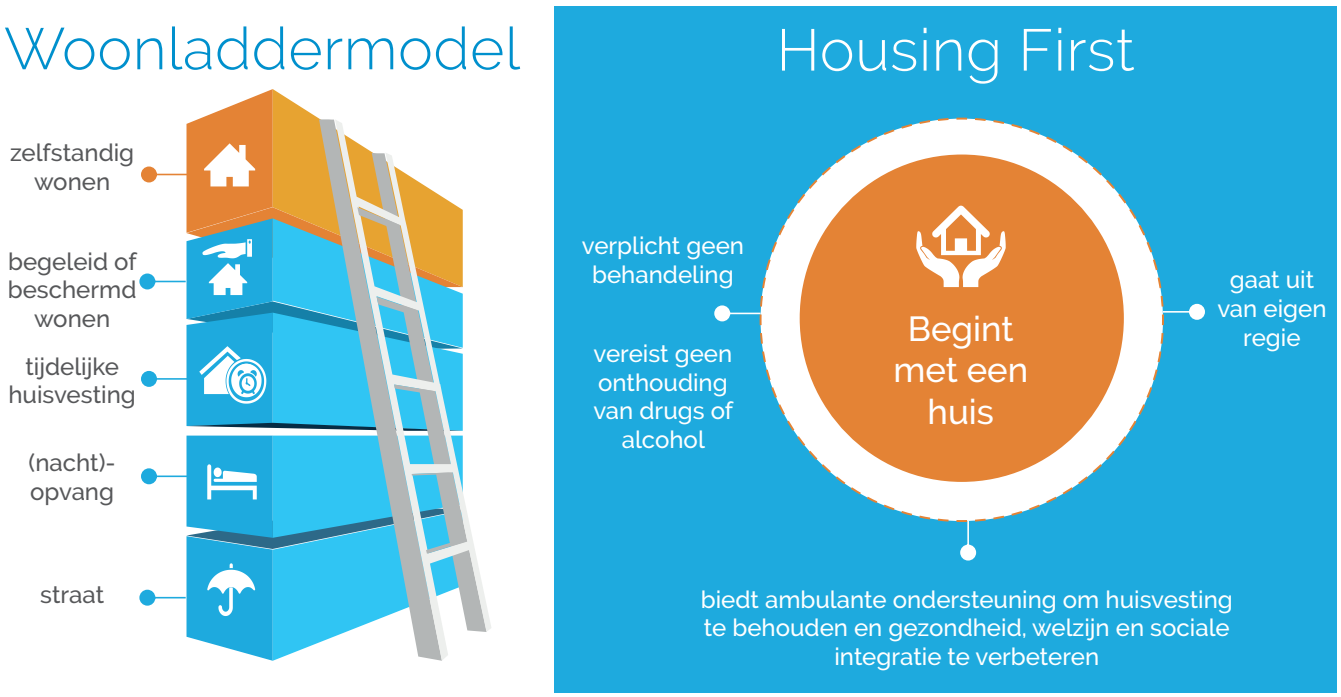

Het woonladdermodel vergeleken met Housing First

1.5 Housing First in Nederland

In 2019 zijn er 33 Housing First-projecten operationeel in Nederland. De eerste Housing First-praktijk startte in 2006 in Amsterdam. Het begon als een experimenteel project bij zorgorganisatie HVO-Querido en bleek al gauw zeer effectief en succesvol[16]. In 2018 kreeg daar de 1000ste deelnemer een woning via Housing First. Ook in de rest van Nederland ontplooiden er steeds meer initiatieven. Sinds 2008 ondersteunt zorgorganisatie De Tussenvoorziening mensen via Housing First en in 2011 startte LIMOR in samenwerking met het Leger des Heils de eerste Housing First-praktijk in Den Haag. Inmiddels biedt LIMOR Housing First in Zuid-Holland, Overijsel, Friesland en Groningen.

Zowel HVO-Querido als LIMOR in samenwerking met het Leger des Heils zijn gestart met Housing First Jongeren. De werkzame elementen van Housing First worden hier gecombineerd met een benadering specifiek gericht op jeugd. Daarmee kan effectieve ondersteuning worden geboden aan mensen in een kwetsbare levensfase.

Samenwerken

Bij het landelijk platform Housing First Nederland zijn verschillende Nederlandse Housing First-praktijken aangesloten[17]. Deze netwerkwerkorganisatie richt zich enerzijds op het opschalen, doorontwikkelen en profileren van Housing First en anderzijds op de ontwikkeling van Housing First-professionals. Vanuit de drie pijlers: kennisdeling, belangenbehartiging en innovatie werkt Housing First Nederland aan een positieve invloed op politiek, beleid en onderzoek. Waarbij het ultieme doel is dat Housing First de leidende aanpak wordt op het gebied van dak- en thuisloosheid in Nederland, zodat hiermee het recht op huisvesting voor iedereen verwezenlijkt wordt.

Daarnaast gaat Housing First Nederland effectief de 'uitholling' van het concept tegen. Het is onvermijdelijk en zelfs wenselijk dat praktijken van elkaar verschillen. Elke Housing First-praktijk kent een eigen doelgroep, omgeving en context. De kernprincipes blijven echter leidend.

Resultaten in Nederland

Over het algemeen laten de resultaten van Housing First over de hele wereld zien dat gemiddeld 8 op de 10 personen die via Housing First ondersteund worden stabiel gehuisvest blijkt. Verschillende Nederlandse onderzoeken tonen aan dat ook in Nederland 85% van de deelnemers na 2 tot 5 jaar nog steeds in zijn of haar huis woont.

In het eerste jaar van de ondersteuning is een positieve ontwikkeling zichtbaar op meerdere leefgebieden. Daarmee toont Housing First een gunstig effect op kwaliteit van leven. Ervaringsonderzoek ondersteunt deze resultaten. Deelnemers geven aan dat zij een groot verschil ervaren in vergelijking met eerdere begeleiding die zij kregen. Zij waarderen dat ze meteen een woning krijgen en op hun eigen manier kunnen werken aan herstel. Ook de houding van begeleiders wordt positief ervaren. Onvoorwaardelijke steun en oprechte interesse aangevuld met praktische hulp die nodig is, maakt dat de begeleiding daadwerkelijk aansluit bij behoeften.

Toename dakloosheid stoppen

In Nederland zijn de woningen, vrijwel zonder uitzondering, sociale huurwoningen geleverd door woningcorporaties. De beperkte woningvoorraad is een prangend probleem. Er is een enorme schaarste aan betaalbare en kleinere (eenpersoons)woningen. Niet elke gemeente heeft een huisvestingsverordening met afspraken over urgentieprocedures en het aantal sociale huurwoningen. Als er wel afspraken zijn gemaakt dan zijn deze vaak niet toereikend.

Wanneer het te lang duurt voordat er een woning beschikbaar komt bestaat de kans dat de problemen zullen escaleren. Daarnaast lopen de maatschappelijke kosten snel op. Om de woningnood voor mensen met een laag inkomen op te lossen en de toename van dakloosheid te stoppen is een gezamenlijke inspanning van het Rijk, provincies, gemeenten en woningcorporaties nodig. Housing First Nederland streeft naar een radicale verandering in de manier waarop we in Nederland met dakloosheid omgaan. Zodat Housing First in de toekomst door het hele land de leidende aanpak kan zijn.

HOOFDSTUK 2.

Kernprincipes van Housing First

2. Kernprincipes van Housing First

Housing First wil dakloze mensen een kans bieden op een beter leven. Een leven waarbij in het meest ideale geval de dakloosheid blijvend beëindigd wordt. Huisvesting is hierbij essentieel. Daarom krijgt elke deelnemer allereerst een plek om te wonen. Housing First biedt echter veel meer dan alleen een thuis. Het perspectief op een beter leven is een samenspel van verschillende factoren.

Dit hoofdstuk beschrijft de acht kernprincipes waarop Housing First gebouwd is. Deze kernprincipes vormen de basis van de ondersteuning en zijn van elkaar afhankelijk. De principes moeten dan ook zorgvuldig en in samenhang met elkaar worden gehanteerd. We sluiten dit hoofdstuk af met het verhaal van een Housing First-deelnemer. Uit zijn ervaring wordt duidelijk hoe Housing First het verschil kan maken in iemands leven.

2.1 Huisvesting is een mensenrecht

Huisvesting is door de Verenigde Naties vastgesteld als mensenrecht. Ieder mens moet in staat zijn om te leven in veiligheid, vrede en waardigheid[18]. Housing First benadrukt het recht van dakloze mensen op huisvesting en vindt niet dat zij huisvesting eerst moeten verdienen. Daarom wordt huisvesting als eerste geleverd, zonder dat hier een tegenprestatie voor nodig is.

Voor iedereen

Het is onmogelijk om vooraf te voorspellen of een huurder succesvol gehuisvest zal blijven. We geven daarom iedereen – ongeacht de beperking of verslaving – de kans om in een eigen appartement te wonen en voeren geen screening uit (hooguit om ervoor te zorgen dat de meest kwetsbare kandidaten worden geselecteerd en toegelaten). Om huisvesting te kunnen behouden moeten deelnemers, net als alle andere huurders in Nederland, de voorwaarden van het huurcontract naleven. Het gaat er dan bijvoorbeeld om dat de huur op tijd betaald wordt en er geen sprake is van overlast. Housing First ondersteunt hierbij, maar vereist geen verandering van gedrag. Behandeling is niet verplicht en niemand wordt gedwongen om bijvoorbeeld te stoppen met drinken.

Een eigen voordeur
Housing First biedt mensen een 'thuis'. Dat betekent een volledig zelfstandige woning met een eigen voordeur. De bewoner heeft in zijn of haar eigen huis recht op privacy. Er kunnen nooit zomaar mensen binnenkomen en niemand anders heeft een sleutel. Daarnaast is er sprake van een wettelijk beschermde verblijfszekerheid. Het gaat dus niet om een tijdelijk onderkomen en de bewoner kan als er sprake is van goed huurderschap, nooit uit zijn of haar huis gezet worden.

2.2 Keuze en regie voor deelnemers

Housing First ziet autonomie als het beginpunt van herstel. Zelfbeschikking is dan ook het fundament van de Housing First-filosofie. Gedeelde besluitvorming van deelnemers en hulpverleners is hiervoor essentieel[19]. Een deelnemer maakt zelf keuzes over de manier waarop hij of zij wil leven en de ondersteuning die hierbij gewenst is.

Zelf op zoek naar oplossingen
Het is belangrijk om de juiste vragen te stellen aan de deelnemer en goed te luisteren. Je kunt immers niet weten hoe je de ander kunt ondersteunen als je geen idee hebt van wat er in hem of haar omgaat. Mensen hebben het vermogen om antwoorden op hun eigen vragen te vinden. Als iemand eenmaal gehuisvest is blijkt veiligheid en zekerheid niet langer een dagelijkse strijd. Er ontstaat dan ruimte en deelnemers beginnen zich te concentreren op andere aspecten van hun leven. Het kan om zaken gaan die gedurende langere tijd zijn verwaarloosd. Sommige aspecten vertegenwoordigen een nieuw begin met nieuwe uitdagingen. Ondersteuning van Housing First helpt daarbij zodat iedereen de leider van zijn of haar eigen leven kan zijn. De doelen van deelnemers kunnen ontzettend uiteenlopen en verschillen van mens tot mens.

Balans tussen eigen regie en ondersteunen
Wanneer dakloze mensen zelf hun hulpvraag formuleren kan het zijn dat je als begeleider vindt dat er meer nodig is dan wat een deelnemer – in eerste instantie - aangeeft. Dit vraagt om een goede balans tussen het aanmoedigen en ondersteunen enerzijds en het respecteren van de eigen keuze en regie van de deelnemer anderzijds. Als we keuzevrijheid beperken, ontmoedigen we autonomie en tasten we de vaardigheden aan die nodig zijn om goed mee te kunnen doen in de maatschappij. Dit vereist dat je als hulpverlener de houding van expert opgeeft. Je geeft de ondersteuning samen met de deelnemer vorm en hanteert niet de aanname dat je zijn of haar behoeften beter begrijpt dan zijzelf.

Hoewel de verantwoordelijkheid en keuze bij de deelnemer zelf ligt hanteren Housing First-begeleiders wel een actieve aanpak. Dat betekent dat ze deelnemers informeren over de mogelijkheden om positieve veranderingen in hun leven aan te brengen zoals behandeling of harm reduction. Zo kun je een deelnemer actief aanmoedigen om toe te werken naar herstel[20], zonder dat het betekent dat je dit opdringt. De deelnemer houdt altijd zelf de regie.

Leren van crisissituaties
Vooral in tijden van terugval of crisis is het belangrijk dat mensen hun eigen keuzes kunnen blijven maken. Bijvoorbeeld wanneer financiële middelen opraken, een huisbaas met uitzetting dreigt of wanneer een deelnemer terugvalt in een verslaving. Door in moeilijke situaties zelf regie te houden, leren deelnemers over hun eigen besluitvormingsproces en weerbaarheid. Zo worden ze beter toegerust om in de toekomst goede beslissingen te nemen. Dit proces vereist geduld en toewijding op de lange termijn. Het kan maanden duren en er kunnen meerdere keren vergelijkbare onwenselijke situaties ontstaan voordat er daadwerkelijk sprake is van een effectief leermoment.

Het is noodzakelijk dat een begeleider de impuls weerstaat om een chaotische situatie te beheersen of op te lossen. In plaats daarvan moeten begeleiders alles in het werk stellen om deelnemers te helpen bij het verkennen van hun opties tijdens de crisis.

Een niet-onderhandelbare voorwaarde
Housing First stelt één voorwaarde aan deelnemers en deze is niet onderhandelbaar. Alle deelnemers moeten minstens één keer per week contact hebben met hun begeleider. De communicatie tussen de deelnemers en de begeleider moet open worden gehouden, vooral in tijden van terugval of crisis.

2.3 Scheiden van wonen en zorg

Het recht op huisvesting is *gescheiden* van behandeling en begeleiding. Housing First is toegewijd aan de persoon en niet aan de woning. Doordat de zorg losstaat van de woning ontstaat er continuïteit in ondersteuning ook wanneer er sprake is van een verandering of een kritisch keerpunt in de fysieke of mentale gezondheid.

Persoonsgericht en niet plaatsgebonden

Dankzij de persoonsgerichte aanpak kan Housing First blijven ondersteunen wanneer iemand uit zijn of haar huis wordt gezet of zelf besluit om te verhuizen. Ook wanneer iemand wordt opgenomen in een institutionele omgeving zoals een psychiatrisch ziekenhuis of wanneer iemand een korte gevangenisstraf krijgt opgelegd. In dat geval probeert Housing First in eerste instantie de huidige woning te behouden of anders op tijd nieuwe huisvesting te regelen wanneer deze weer nodig is. Zo kan een deelnemer na afloop van een crisis weer gewoon naar huis.

Het risico om de woning te verliezen, is niet anders dan voor elke andere huurder in het gebouw; niet betalen van huur, te veel bezoekers, illegale activiteiten, geluidsoverlast, of enig ander gedrag dat een huurovertreding vormt. En zelfs als de deelnemer om één van deze redenen wordt uitgezet, krijgt hij of zij nog steeds de steun van het team op weg naar een nieuwe woonplek.

Omdat ondersteuning en huisvesting van elkaar gescheiden zijn kan iemand in zijn of haar woning blijven wonen wanneer de ondersteuning van Housing First stopt.

2.4 Herstelondersteuning

De herstelvisie binnen Housing First houdt in dat ondersteuning altijd de nadruk legt op het feit dat een deelnemer kan kiezen voor een betere toekomst en op deze manier 'zichzelf herstelt'[21]. Housing First ziet herstel als het proces waarin mensen kunnen leven, werken, leren en volledig participeren in hun gemeenschap. Het herstelproces is uniek en persoonlijk. Dat vraagt om flexibele ondersteuning die niet probeert het leven van deelnemers te beheersen, maar die helpt het leven te verbeteren[22].

Herstel als breed begrip

Herstel behelst het algehele welzijn van een mens. Het gaat om het creëren van een veilig en bevredigend leven. Dat gaat verder en is ambitieuzer dan het reguleren van drugs- of alcoholgebruik of het ondersteunen van behandeling. Het kan gaan om het bevorderen van de fysieke en psychische gezondheid. Bijvoorbeeld door behandeling voor geestelijke of andere gezondheidsproblemen actief aan te moedigen. Of door aan de slag te gaan met harm reduction voor wat betreft drugs- of alcoholgebruik. Daarnaast kan ook sociale integratie gestimuleerd worden. Zodat iemand deel kan uitmaken van de maatschappij. Zo kan de sociale ondersteuning door bijvoorbeeld een partner, familie of vrienden opgebouwd of versterkt worden. Ook kan er aandacht zijn voor het vinden van een vrijetijdsbesteding of een opleiding, zodat iemand zijn of haar tijd nuttig kan besteden.

Herstel is een proces van vallen en opstaan. Waarbij succesvolle ervaringen en gevoelens van pijn en frustratie elkaar afwisselen. Herstel betekent niet dat deelnemers geen problemen, symptomen of moeilijkheden meer ervaren. Herstel betekent ook niet dat zij niet langer zorg of medicatie gebruiken of in staat zijn volledig zelfstandig te leven.

Bevorderen van herstel

Belangrijk is dat wat iemand zelf wil bereiken altijd voorop staat. Het begeleidingsplan van een deelnemer is niet gebaseerd op de beoordelingen van hun behoeften door een professional, maar op de doelen van de deelnemer zelf. Daarvoor moet je als begeleider soms jouw idee van wat goed voor iemand is opzij zetten. Alleen door echt te luisteren naar de deelnemer kun je zijn of haar situatie begrijpen en keuzes respecteren.
Deze aanpak helpt deelnemers om gemotiveerd te blijven en een vertrouwensband op te bouwen met de begeleider. Vertrouwen in de begeleider zorgt ervoor dat de deelnemer ruimte voelt om eerlijk en open te spreken over symptomen of middelengebruik. Zonder dat er angst bestaat om de huisvesting te verliezen. Hiërarchische machtsverhoudingen dienen te allen tijde vermeden te worden.

Het succes van de ondersteuning is afhankelijk van de op herstel gerichte werkrelatie tussen begeleiders en deelnemers. Dat vraagt ook iets van de selectie en training van Housing First-personeel. Begeleiders hebben een positieve instelling en echte betrokkenheid nodig. Het is cruciaal dat een begeleider oprecht gelooft dat voor ieder mens het potentieel bestaat om te herstellen. Door hoop uit te stralen kunnen ze deelnemers inspireren en motiveren om stappen te zetten en te geloven in een betere toekomst. Ervaringsdeskundige teamleden zijn hierbij van grote toegevoegde waarde omdat zij als levend bewijs fungeren dat ontwikkeling realiseerbaar is.

Zelfredzaamheid vergroten

In de eerste fase van de ondersteuning kan het acceptabel zijn om dingen voor de deelnemer te doen. De volgende stap is dan om samen met de deelnemer aan de slag te gaan. Het uiteindelijke doel van herstel-ondersteuning is dat deelnemers zaken voor zichzelf leren doen. Een begeleider dient zich te allen tijde bewust te zijn van dit doel en kritisch te kijken naar welke mate van ondersteuning passend is en op dat moment de beste bijdrage levert aan het vergroten van de zelfredzaamheid van de deelnemer.

Om bewustwording te creëren dat positieve verandering mogelijk is werkt Housing First aan het maximaliseren van het potentieel van deelnemers. In de loop van tijd kan dit betekenen dat deelnemers verantwoordelijkheden krijgen binnen de Housing First-praktijk. Bijvoorbeeld het begeleiden of vertegenwoordigen van andere deelnemers.

2.5 Harm reduction

Bij harm reduction ligt de nadruk op het beperken van negatieve gezondheids-, sociale en economische effecten van het gebruik van middelen, zonder per definitie het gebruik zelf terug te dringen. Housing First past de harm reduction-benadering toe bij schadelijk gedrag gerelateerd aan alcohol- en drugsgebruik, maar ook gerelateerd aan onbehandelde psychiatrische symptomen.

Harm reduction hanteert een holistische aanpak. Er wordt naar de gehele context gekeken in plaats van naar de verschillende hulpvragen afzonderlijk. Problematisch drugs- of alcoholgebruik kan het resultaat zijn van andere hulpvragen en kan daarnaast mogelijk andere hulpvragen compliceren en vergroten. Om die reden is het niet wenselijk dat bijvoorbeeld drugsgebruik geïsoleerd wordt behandeld of aangepakt. Problemen moeten altijd worden begrepen in relatie tot andere ondersteuningsbehoeften, eigenschappen en gedrag.

Gebruik beheersen

Het doel van harm reduction is dus niet om te stoppen met drugs- of alcoholgebruik. De eerste stap is om de schade die iemand ervaart te reduceren en het gebruik te beheersen. Doordat iemand zelf ervaart wat de voordelen van verminderd gebruik zijn kan de aanpak deelnemers aanmoedigen om het gebruik te beperken en in het meest gunstige geval om te stoppen. Harm reduction is daarmee bewezen effectiever voor dakloze mensen met een intensieve en complexe hulpvraag dan hulpverleningsaanbod gebaseerd op onthouding of detox[12].

Wanneer een deelnemer nog niet overweegt om te stoppen met het middelgebruik kan het helpen om te benadrukken hoe het gebruik de doelen die hij of zij zichzelf heeft gesteld in de weg staat. Bijvoorbeeld wanneer iemand als doel heeft om zijn of haar woning te behouden. Een begeleider kan samen met de deelnemer inzichtelijk maken in hoeverre de verslaving dat doel in gevaar brengt. Het kan zijn dat de buren hebben geklaagd. De deelnemer en begeleider kunnen dan tijdens een gesprek tot de conclusie komen dat het gebruik van bijvoorbeeld drugs in het appartement met een groep mensen problematisch is omdat het voor teveel overlast zorgt en kan leiden tot huisuitzetting. De deelnemer kan dan zelf tot het besluit komen om het appartement alleen te gebruiken voor persoonlijk drugsgebruik en elders te socialiseren.

Stap voor stap

Een andere mogelijke situatie is dat de deelnemer al zijn geld besteedt aan het onderhouden van de verslaving. Wanneer hij of zij de huur niet meer kan betalen bestaat het risico om uit de woning te worden gezet. Het Housing First-team kan in dit geval aanbieden om het inkomen van de deelnemer te beheren en zo huurbetaling te garanderen. Er kan bijvoorbeeld gesproken worden over een wekelijks budget zodat het geld niet in één keer wordt uitgegeven. In sommige gevallen helpt het wanneer een begeleider en een deelnemer

samen boodschappen doen. Er is dan voor de huur en de basisbehoeften gezorgd. De rest van het geld kan de deelnemer besteden aan wat hij wil. Zulke ogenschijnlijk kleine stappen zijn belangrijk omdat het deelnemers een gevoel van controle geeft waardoor ze stap voor stap de door hen gestelde doelen kunnen bereiken.

Ditzelfde principe past Housing First toe als psychiatrische symptomen zich manifesteren in schadelijk gedrag. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van hoarding en iemand dermate grote hoeveelheden spullen verzamelt dat het een gevaar voor de gezondheid en de veiligheid vormt. Als deze persoon tegelijkertijd bijvoorbeeld de voogdij over een kind wil terugwinnen, of zijn of haar sociale leven wil verbeteren kunnen gesprekken vanuit de begeleiding zich concentreren op hoe de spullen een belemmering vormen om dit te bereiken. Samen kan dan gekeken worden welke stappen nodig zijn om de woning (weer) leefbaar te maken en de deelnemer regie te geven over zijn of haar huis.

Intrinsieke motivatie
Harm reduction geeft mensen de kans om schadelijk gebruik van middelen op hun eigen tempo te leren beheersen. Niemand wordt gedwongen te stoppen of stappen te zetten waar hij of zij nog niet aan toe is. Deze keuzevrijheid is van groot belang. Doordat mensen inzicht krijgen in de consequenties van het middelengebruik of problematisch gedrag en reële mogelijkheden voor verbetering zien; ontstaat er een intrinsieke motivatie om stappen te zetten. Juist dat is een belangrijk onderdeel van Housing First. Mensen krijgen de kans om regie te nemen over het gebruik of gedrag en kunnen daarmee de controle over hun leven terugpakken binnen voor hen haalbare kaders. Dit draagt bij aan het herstel van de menselijke waardigheid en vergroot de kwaliteit van leven.

2.6 Actieve betrokkenheid zonder dwang

Housing First stimuleert deelnemers om op een constructieve manier naar zichzelf te kijken. Door op een positieve wijze zelfreflectie te stimuleren kunnen mensen zelf de gedragspatronen herkennen die het doorbreken van het dakloze leven in de weg staan. Dat geeft inzicht in welke stappen noodzakelijk zijn op weg naar een beter leven. Zo krijgen deelnemers een realistisch perspectief op verbeteringen in gezondheid, welzijn, sociale integratie en de algehele kwaliteit van leven.

Compassie en vertrouwen
De begeleiding van Housing First streeft ernaar mensen zover te krijgen dat ze zich inzetten voor de hulp die ze nodig hebben en promoot actief en doorlopend dat ondersteuning, behandeling en advies altijd beschikbaar is. Het is hierom van groot belang dat Housing First laagdrempelig is en dat iedereen zich meteen welkom voelt. We willen dat elke deelnemer vanaf het eerste contact ervaart dat we blij zijn met zijn of haar komst. Begeleiders handelen vanuit compassie en stralen uit dat ze oprecht toegewijd zijn om deelnemers te begeleiden. Zo voelen deelnemers dat er oog voor ze is en ze niet aan hun lot overgelaten worden. Om deze basis van vertrouwen te kunnen leggen is een warm en respectvol contact tussen de begeleider en deelnemer noodzakelijk. Dit is het hart van Housing First.

Housing First hanteert een assertieve, maar nimmer dwingende manier van werken. Er wordt bijvoorbeeld nooit gedreigd met sancties wanneer deelnemers hun gedrag niet aanpassen. Ook al zou ander gedrag volgens het team bijdragen aan het welbevinden van de deelnemer. De toegang tot huisvesting, ondersteuning of behandeling mag om een dergelijke reden nooit worden ontzegd.

Gelijke rechten en plichten
Housing First streeft naar normalisatie en wil de onrechtvaardigheid herstellen voor mensen die dakloos zijn geraakt. Daarmee pleit Housing First voor dezelfde rechten en plichten voor dak- en thuisloze mensen als voor alle andere burgers. Niets meer en niets minder. Dit betekent geen bijzondere voorwaarden om toegang te krijgen tot je basisrechten, het betekent tegelijkertijd ook geen uitzonderingen op wat de Nederlandse wet beschouwt als strafbaar gedrag. Bijvoorbeeld gedrag dat schade toebrengt aan een ander. Dit geldt ook als de veiligheid van betrokken hulpverleners in het gedrang komt. Keuzevrijheid en vrijheid van handelen eindigt, waar die voor iedereen eindigt.

2.7 Persoonsgerichte begeleiding

Persoonsgerichte begeleiding gaat om het organiseren van ondersteuning rondom een individu aangepast aan zijn of haar behoeften. De deelnemer van Housing First staat centraal bij elke beslissing die zijn of haar leven raakt. Dat maakt dat Housing First zich constant aanpast aan de deelnemer en niet verwacht dat de deelnemer zich aanpast aan Housing First.

Maatwerk leveren

Je mag er nooit van uitgaan dat alle dakloze mensen dezelfde behoefte en kenmerken hebben. Een standaardaanpak is dan ook onmogelijk. Om persoonsgerichte begeleiding te kunnen realiseren is het belangrijk altijd maatwerk te leveren. De begeleiding wordt volledig aangepast op de deelnemer. Iedereen heeft zijn of haar eigen dromen, verlangens en sterke eigenschappen. Deze karakteristieken zijn het uitgangspunt van onze begeleiding. Dat maakt dat Housing First een hoge mate van flexibiliteit vereist. Begeleiders moeten vindingrijk zijn en zich kunnen afstemmen op de deelnemer die tegenover hen zit.

Persoonsgerichte begeleiding geven

Om begeleiding te kunnen toespitsen op de behoefte van de deelnemer dien je allereerst te begrijpen hoe de deelnemer zijn of haar leven wil leiden. Het is belangrijk om goed de tijd te nemen en met elkaar te praten over onderwerpen zoals relaties, tijdsbesteding en de plek in de maatschappij. Het is van groot belang dat de deelnemer steeds zelf de beslissingen neemt die zijn of haar leven kunnen veranderen. Deelnemers beslissen ook zelf over welke ondersteuning ze willen ontvangen, wanneer ze die willen ontvangen en van wie. De begeleiding kan betrekking hebben op alle aspecten van het leven en gaat verder dan zorgen voor geschikte huisvesting. Iemand bepaalt zelf wat voor hem of haar cruciaal is om een vervullend leven te kunnen leiden.

Persoonsgerichte begeleiding wordt gegeven op alle leefgebieden. Als je bijvoorbeeld merkt dat iemand het lastig vindt om het huishouden draaiende te houden dan kun je daarbij ondersteunen. Je kunt helpen met het inrichten van de woning, advies geven over financiële zaken en praktische vaardigheden aanleren zoals koken. Daarnaast kun je sociale ondersteuning bieden door bijvoorbeeld positief contact met vrienden of familie te stimuleren. Ook kan het nuttig zijn om een deelnemer te helpen zijn of haar talenten te ontdekken. Zo kun je deelname aan creatieve activiteiten, onderwijs of training stimuleren die misschien wel leiden tot vrijwilligerswerk of betaald werk. Om de gezondheid te verbeteren kun je het volgen van een behandeling aanmoedigen en hierbij ondersteunen. Housing First is niet bedoeld om mensen slechts te huisvesten. Housing First ondersteunt deelnemers op alle fronten.

2.8 Flexibele ondersteuning zo lang als nodig

Housing First biedt ondersteuning zo lang dat nodig is. Voor Housing First-deelnemers kan het een ongebruikelijke ervaring zijn om in een eigen huis te wonen. Zij hebben misschien wel jaren doorgebracht in de noodopvang, kraakpanden of op straat. Om succesvol zelfstandig te kunnen wonen kan gedurende langere tijd ondersteuning gewenst zijn. Dat betekent niet dat er constant behoefte is aan intensieve ondersteuning.

Reageren op omstandigheden

Behoeften kunnen in de loop der tijd veranderen. Het is belangrijk om altijd adequaat te reageren wanneer iemand meer of minder hulp nodig heeft. Een Housing First-praktijk moet dan ook de ruimte hebben om op dagelijkse basis te kunnen op- en afschalen zodat de ondersteuningsintensiteit kan worden toegespitst op de specifieke situatie.

Doordat de ondersteuning het individu volgt kan Housing First contact houden als iemand zijn huis verliest of tijdelijk verlaat. Bijvoorbeeld in het geval van detentie of een klinische opname. Ook als de deelnemer zelf besluit het huis te verlaten, blijft Housing First met hem of haar werken. Housing First laat niemand in de steek en probeert altijd opnieuw het recht op huisvesting te garanderen.

Alleen ondersteunen als dat nodig is

Ondersteuning hoeft niet permanent te zijn. Het is minstens zo belangrijk om te constateren wanneer deelnemers zich staande kunnen houden met minder intensieve ondersteuning of misschien wel volledig zelfstandig kunnen leven en geen hulp van Housing First meer nodig hebben. Wanneer de ondersteuning van Housing First stopt kan de deelnemer gewoon in zijn of haar huidige woning blijven.

Ervaringen vanuit het perspectief van een Housing First-deelnemer

Manfred Buijs (45) woont al bijna vijf jaar in Betondorp, volgens hem een van de beste buurten van Amsterdam. Een eigen huis betekent voor hem dat hij er weer bij hoort en meedoet aan de samenleving. Hij woont daar via Discus, de afdeling van HVO-Querido die werkt volgens het Housing First-principe. Manfred heeft naar eigen zeggen 'niet zo'n hele fijne jeugd gehad.' Sinds zijn zevende jaar verblijft hij vooral in kindertehuizen en internaten. Hij maakt geen enkele opleiding af, raakt dakloos en komt al vroeg in aanraking met verdovende middelen.

"De heftige emoties die in mij rondgingen, kon ik zo onderdrukken, de gevolgen had ik toen nog niet door. In een opvangcentrum heb ik Bianca ontmoet, de liefde van mijn leven en de moeder van Mariska, mijn dochter. Zij kwam uit een soortgelijke situatie. Er was direct een sterke band tussen ons. Ze was ook nog eens op dezelfde dag geboren. We waren allebei op zoek. Op zoek naar liefde, geborgenheid. Maar wij wisten niet hoe we dat elkaar konden geven. Wij zijn onder een verkeerd gesternte geboren. Er is wel een ongelooflijk mooie en fijne dochter uit voortgekomen."

Complexe en meervoudige problematiek

"Ik heb vaak vast gezeten door al het gedoe waar ik in zat, ik gaf veel overlast. Voor de heroïne en cocaïne had ik per dag 150 tot 300 gulden nodig. Ik was een naar mannetje door het gebruik, een onaangenaam persoon. Ik had mezelf toen niet als buurman willen hebben. Dat zeg ik nu hè, toen zag ik dat niet. Ik vind het niet leuk dat ik zo ben geweest, ik ben wel des te blijer dat ik het heb kunnen omkeren. Blijkbaar heb ik toch ruggengraat. Mensen zeiden vaak tegen mij 'jij bent geen knip voor je neus waard' en 'jij komt nooit uit de goot.' Nou, mooi wel.

Tot 2007 ben ik zwaar aan de dope geweest. Aan het eind woog ik nog 58 kilo. Ik was zo moe, zo kapot, ik kon niet meer. Bij de Jellinek heb ik een overdosis genomen en een medewerker zag dat en heeft gehandeld, godzijdank, en zo kwam ik in het ziekenhuis en leefde. Dat was voor mij het omslagpunt."

Een eigen huis

"Daarna kreeg ik een plaatsje in de Veste en via een afkickkliniek, het Passantenhotel en de WOB kwam ik hier. Ik weet nog precies hoe het ging. Het was een mooie, zonnige dag. Ik was op mijn werk bij Pantar in Duivendrecht, waar ik mijn eigen wijk onderhield. Een jonge jongen van Discus belde op: 'we hebben een huis voor je en we kunnen morgen gaan kijken.' Ik geloofde het niet en mijn baas, ik moest immers een dag vrij nemen, geloofde het ook niet. Het zag er prima uit, ik hoefde er weinig aan te doen. Een week later, op 21 juni 2011, woonde ik hier, in mijn eigen huis. Eigenlijk is dit mijn allergrootste overwinning. Sinds mijn jonge jaren heb ik nooit ergens langer gewoond dan een paar maanden. Ik vond nooit de rust om lang te blijven. Het heeft wel even geduurd voordat het ook als mijn huis voelde, maar ik zit hier nu al 58 maanden. Een 'saai' en burgerlijk bestaan, ik wil niks anders meer, het mag van mij nog wel 58 jaar duren, ik heb nu eindelijk rust."

Rust en een plek in de buurt

"Een eigen huis betekent voor mij dat ik er weer bij hoor en mee mag doen. Ik heb zolang aan de zijkant van de maatschappij gestaan. Het huis geeft me zoveel rust, eindelijk een plek waar ik echt thuishoor en waar ik mag zijn wie ik ben. Dakloos worden is iets wat iedereen kan overkomen, maar mij niet meer. Dat wil ik en kan ik niet meer. Ik heb dat leven zolang geleefd, het is helemaal geen leven. Ik heb zo hard geknokt om hier te komen, dat ik alles in het werk zal stellen om ervoor te zorgen dat het niet meer gebeurt.

Als ik eerlijk mag zijn, vind ik Betondorp een van de beste buurten van Amsterdam om te wonen. De rust die je hier hebt, na tien uur 's avonds is het hier doodstil. Na bijna vijf jaar ken ik redelijk wat mensen in de buurt. Een goede relatie met je buren is belangrijk. Vertrouwde mensen, waar je zo nodig op kunt terugvallen, goedemorgen, goedemiddag, een praatje, een grapje, gewoon een beetje normaal doen."

Hersteld contact

"In 2014 kreeg ik een brief van de FIOM waarin mijn dochter aankondigde dat ze mij zocht. Dat heb je als je woont, je hebt weer een adres, waardoor schuldeisers je weten te vinden, maar je krijgt dus ook goed nieuws. Ik heb meteen contact opgenomen en wist zoveel antwoorden op de vragen dat een DNA-test niet nodig was. In juni 2015 hebben we elkaar ontmoet en sindsdien hebben we contact. Ze is een hele pientere en stabiele vrouw. Ze heeft een baan bij een farmaceutisch bedrijf en ze studeert om zich nog verder te ontwikkelen. Het is ongelofelijk dat ik haar weer spreek. Dat is mijn tweede grote overwinning. Een huis, mijn dochter, meer heb ik niet nodig in mijn leven."

HOOFDSTUK 3.

Ondersteunen volgens Housing First

3. Ondersteunen volgens Housing First

Om dakloze mensen met een intensieve hulpvraag te helpen zo zelfstandig mogelijk te leven in een normale woning- en buurt is hoogwaardige ondersteuning essentieel[23]. De ondersteuning van Housing First is gebaseerd op de acht kernprincipes. Dat vraagt om een flexibele houding waarbij gedaan wordt wat nodig is en niet veroordeeld wordt.

Dit hoofdstuk beschrijft op welke gebieden Housing First ondersteunt en welke mogelijkheden er zijn. Er is een onderverdeling gemaakt in behoud van huisvesting, verbeteren van gezondheid en welzijn en bevorderen van sociale integratie. Ook wordt ingegaan op de verschillende manieren waarop een Housing First-praktijk kan opereren: volgens intensief casemanagement, door middel van een multidisciplinair team of een combinatie van beiden. Vervolgens komt aan de orde wat de mogelijkheden zijn wanneer iemand geen ondersteuning kan krijgen via Housing First. We sluiten dit hoofdstuk af met ervaringen van Housing First-begeleiders.

Begrijpen waar iemand vandaan komt
Het leven van een dakloos persoon is vaak ernstig ontwricht. Met name wanneer deze dakloze situatie langdurig is of steeds terugkeert, kan iemand zich volledig geïsoleerd voelen van andere mensen en van de samenleving als geheel. Een leven zonder partner, zonder vrienden of contact met familie kan er toe leiden dat iemand zich door iedereen afgewezen voelt. Het gebrek aan een huis versterkt dit isolement en ondermijnt de kans om (opnieuw) een plaats in de maatschappij te kunnen innemen. Zonder een goede basis lijkt het onmogelijk om een toekomst op te bouwen en dat leidt tot een ogenschijnlijk uitzichtloze situatie. Daarnaast blijkt dat behandeling voor daklozen vrijwel ontoegankelijk is of op zijn minst minder effectief.

3.1 Ondersteunen op alle fronten

Housing First gelooft dat emotionele ondersteuning, liefde en acceptatie cruciaal zijn voor een goede gezondheid. Een plek in de samenleving en zinvolle daginvulling mogen voor een vervullend leven niet ontbreken. Het is bewezen dat sociale integratie nauw samenhangt met gezondheid. Een lage eigenwaarde, maar ook isolatie en het ervaren van stigmatisering blijkt schadelijk te zijn voor zowel de fysieke als de geestelijke gezondheid.

Om op al deze levensgebieden stappen te kunnen zetten is een goede basis cruciaal. Housing First biedt mensen aan het begin van de ondersteuning een huis. Echter, daarmee is de dakloosheid niet per definitie succesvol beëindigd. Om te voorkomen dat iemand zijn of haar huisvesting verliest en om iemand te helpen op alle fronten van zijn of haar leven vooruitgang te boeken is de juiste ondersteuning van groot belang. Deze ondersteuning blijkt te allen tijde maatwerk te zijn. Een belangrijk onderdeel is de focus op het behoud van de huisvesting, de stabiele basis om verder te werken aan vooruitgang. Daarnaast helpt Housing First deelnemers bij het verbeteren van gezondheid en welzijn en het bevorderen van sociale integratie.

Housing First biedt ondersteuning op alle fronten met als doel dakloosheid te beëindigen.

3.1.1 Behoud van huisvesting

Housing First ziet huisvesting als beginpunt van het beëindigen van dakloosheid. Daarom is het behoud van huisvesting een essentieel onderdeel van de ondersteuning. Deelnemers hebben vaak langere tijd een onzeker leven geleid zonder eigen thuis. Het kan voor hen wennen zijn om zelfstandig te leven.

Een aantal aspecten kan het behoud van huisvesting in gevaar brengen. Bijvoorbeeld wanneer een deelnemer de huur niet kan betalen, de woning vervuilt of overlast veroorzaakt in de buurt. Het is van belang dat de Housing First-begeleider regelmatig contact heeft met de deelnemer. Door bijvoorbeeld op huisbezoek te gaan kan de begeleider de woonsituatie monitoren en eventuele problemen tijdig signaleren. Deze woonbegeleiding richt zich op wat nodig is en kan uiteenlopen van hele praktische hulp tot ondersteuning bij een goed contact met de buren.

- ***Praktische hulp*** - Bijvoorbeeld bij de inrichting van het huis of bij het aansluiten van elektriciteit, water of apparaten.
- ***Huishoudelijke hulp*** - Bijvoorbeeld bij het koken van gezonde maaltijden, schoonmaken en draaiende houden van het huishouden.
- ***Financiële hulp*** - Leren omgaan met geld zodat de huur betaald kan worden en er genoeg overblijft om van te leven. Ook kan er ondersteuning geboden worden bij het aanvragen van bepaalde subsidies en uitkeringen.
- ***Sociale hulp*** - Om prettig te kunnen wonen in een buurt is het van belang goed om te gaan met de buren en in ieder geval geen overlast te veroorzaken. Housing First-begeleiders kunnen deelnemers helpen om een goede relatie met de buren op te bouwen en kunnen contact met buren onderhouden als dit nodig is.

3.1.2 Gezondheid en welzijn verbeteren

Wanneer de deelnemer succesvol is gehuisvest kan ondersteuning zich richten op mogelijkheden om de gezondheid en het welzijn te verbeteren. Het soort ondersteuning zal altijd afhankelijk zijn van de individuele behoeften en voorkeuren van elke deelnemer. Uit onderzoek blijkt dat dakloze mensen met een intensieve hulpvraag bijzonder vaak geestelijke gezondheidsproblemen hebben. Daarnaast is er vaak sprake van problematisch drugs- of alcoholgebruik[5].

Meestal zal er in ieder geval behoefte zijn aan een combinatie van ***geestelijke gezondheidszorg*** en ***verslavingszorg***. Daarnaast kan ***gezondheidzorg*** wenselijk zijn. Een verpleegkundige kan bijvoorbeeld de gezondheid van de deelnemer bewaken, helpen om medicatie in te nemen en behandeling te volgen. Wanneer een deelnemer naar het ziekenhuis moet voor poliklinische behandelingen kan het gewenst zijn dat een begeleider mee gaat. Voor mensen met een beperking kan het nodig zijn dat er aanpassingen aan het huis worden verricht. Daarnaast kan ***thuiszorg*** mensen met een beperking bijvoorbeeld helpen met aankleden, wassen of het bereiden van maaltijden.

3.1.3 Sociale integratie bevorderen

Door voormalig dakloze mensen in staat te stellen zo zelfstandig mogelijk te leven in een normale woning en buurt streeft Housing First naar het bevorderen van sociale integratie[25]. Sociale integratie is geen vast concept maar een serie samenhangende kwesties die verschillende niveaus en vormen van ondersteuning vereisen. Het bevorderen van sociale integratie kan een gunstige uitwerking hebben op herstel, wonen en behandeling. Een Housing First-begeleider kan bijvoorbeeld via een wekelijkse ontmoeting emotionele ondersteuning bieden. Door interesse te tonen, te luisteren naar zorgen maar ook door praktische hulp te bieden. De ervaring leert dat Housing First-deelnemers de werkrelatie zeer positief waarderen en van mening zijn dat Housing First daarmee het verschil maakt ten opzichte van andere ondersteuning.

Sociale contacten, op een manier die bij je past meedoen in de maatschappij en een zinvolle daginvulling kunnen bijdragen aan een bevredigend leven. Ondersteuning bij het bevorderen van sociale integratie is altijd maatwerk en moet daarom flexibel zijn. Iemand kan bijvoorbeeld volledig zijn afgesneden van familie terwijl een ander in dezelfde situatie positieve familierelaties heeft. Ook hier staat keuzevrijheid van de deelnemer voorop[21]. Niemand hoeft bijvoorbeeld met zijn of haar buren te praten of deel te nemen aan een buurtevenement als hij of zij dat niet wil. Net zoals ieder ander maken Housing First-deelnemers hun eigen afwegingen. Zodat ze op dezelfde manier kunnen leven zoals iedereen.

Sociaal netwerk

Sociale contacten zijn onmisbaar voor een succesvolle terugkeer in de samenleving. Vriendschappen, relaties en een goede band met familie bevorderen het gevoel van waardering, eigenwaarde en informele steun. Iemand die dakloos is kan zonder partner leven, geen contact met familie en vrienden hebben en zich geïsoleerd voelen. Housing First biedt ondersteuning bij het begrijpen en omgaan met het leven. Wanneer een dakloos persoon gehuisvest wordt ontstaat de mogelijkheid om positieve contacten op te bouwen. Het is daarbij minstens zo belangrijk om met (oude) negatieve contacten om te kunnen gaan.

Negatieve contacten vermijden

'Deurbeheersing' kan een probleem zijn voor iemand die langere tijd op straat of in de opvang heeft geleefd. Ongewenste gasten kunnen plotseling langskomen en in het huis van een deelnemer verblijven. Housing First biedt praktische en emotionele steun om ervoor te zorgen dat een deelnemer de controle over zijn eigen huis behoudt, niet uitgebuit wordt door anderen en geen ongewenste partijen huisvest of onbedoeld een plek biedt voor overlast of crimineel gedrag.

Positieve contacten bevorderen

Housing First kan op verschillende manieren bijdragen aan positieve contacten. Soms kunnen kansen gecreëerd worden door simpelweg te faciliteren. Bijvoorbeeld door samen met iemand een treinkaartje te kopen zodat hij of zij familie kan bezoeken. In andere situaties is de behoefte aan ondersteuning complexer. Housing First kan bemiddeling of emotionele ondersteuning bieden wanneer relaties zijn mislukt en moeten worden hersteld. Dan is het bijvoorbeeld mogelijk dat een begeleider mee gaat naar een (eerste) ontmoeting. Housing First kan ook mogelijkheden voor het opbouwen van een sociaal netwerk faciliteren en aanmoedigen. Door emotionele ondersteuning te bieden bij het zoeken naar vrienden of een nieuwe partner. Maar ook door sociale evenementen te organiseren.

Gemeenschapsintegratie

Aangezien Housing First als doelstelling heeft mensen in staat te stellen een normaal leven te leiden in een normale buurt is deelname aan de maatschappij een integraal onderdeel. Naast letterlijk deelnemen aan activiteiten in de buurt gaat dit ook om het gevoel hebben geaccepteerd te worden en verbonden te zijn met mensen in je omgeving.

Actief deelnemen

Om onderdeel te kunnen zijn van de maatschappij helpt het wanneer mensen actief deelnemen aan evenementen in de buurt, maar ook aankopen doen in de plaatselijke winkels en praten met buurtgenoten. Sommige Housing First-deelnemers zullen dit spontaan doen zodra zij gehuisvest zijn. Anderen hebben wellicht iets meer aanmoediging nodig. Een begeleider kan dan bijvoorbeeld meegaan om de buurt te verkennen of erbij zijn wanneer er een ontmoeting met de buren plaatsvindt.

Acceptatie ervaren

Voor een goede integratie in de samenleving is het belangrijk dat iemand zich echt geaccepteerd voelt en niet gestigmatiseerd wordt door buurtgenoten[25]. Dakloze mensen met een intensieve hulpvraag ervaren vaak vooroordelen. Dit kan zijn omdat bekend is dat iemand dakloos is geweest. Het kan ook zijn omdat deelnemers bijvoorbeeld kampen met ernstige psychiatrische aandoeningen en daardoor opvallende kenmerken vertonen. Ook wanneer iemand in de gevangenis heeft gezeten kan dit angst of negatieve reacties teweegbrengen bij andere mensen.

Wanneer de deelnemer gehuisvest is ontstaat de mogelijkheid om te kiezen voor behandeling en te werken aan herstel. Daardoor kunnen er steeds meer stappen gezet worden richting een zo normaal mogelijk leven. Het kan zijn dat de gestigmatiseerde kenmerken en gedragingen dan ook automatisch verminderen. Daarnaast kan goed contact met de buren ervoor zorgen dat er meer wederzijds begrip ontstaat. Zichtbaar onderdeel van de maatschappij zijn vormt daarmee de basis om stigmatisering te overwinnen.

Aansluiting vinden

Om daadwerkelijk te kunnen integreren in de maatschappij is het belangrijk om aansluiting te vinden en bijvoorbeeld ook om een 'goede buur' te zijn. Housing First-deelnemers vertonen mogelijk problematisch gedrag waardoor aansluiting vinden een uitdaging blijkt. Bijvoorbeeld wanneer een deelnemer overlast veroorzaakt. Housing First richt zich hierbij op de onderliggende problemen die dit gedrag veroorzaken en biedt intensieve begeleiding waarbij het probleem besproken wordt en coaching zich richt op goed huurder- en burgerschap.

Economische integratie
Het is voor elk mens belangrijk om het gevoel te hebben ertoe te doen en nuttig te zijn. Gestructureerde en betekenisvolle activiteiten kunnen hieraan bijdragen. Bovendien kan een zinvolle daginvulling ervoor zorgen dat iemand weer een sociaal-maatschappelijke rol kan vervullen. Naast zingeving kan dat ook het gevoel van verbondenheid en eigenwaarde bevorderen.

In sommige gevallen start Housing First met het stimuleren van *creatieve activiteiten*. Dit kan dakloze mensen helpen om betrokken te raken bij een gestructureerde activiteit en (weer) met anderen te zijn. Soms helpt het hen ook om beter om te gaan met hun emotionele bagage, waardoor er gewerkt kan worden aan het verbeteren van communicatie en woedebeheersing. Daarnaast stimuleren creatieve activiteiten om te ontdekken wat je leuk vindt om te doen.

Deelnemers kunnen worden aangespoord om *trainingen of onderwijs* te volgen. Soms kan dat bijdragen aan een stap naar *vrijwilligerswerk of betaald werk.* De houding van een werkgever en arbeidsvoorwaarden zijn belangrijke factoren bij het vinden van werk. Housing First kan samenwerken met werkgevers en ondersteuning bieden wanneer zij een deelnemer van Housing First in dienst nemen. Zo worden de kansen op de arbeidsmarkt voor deelnemers vergroot.

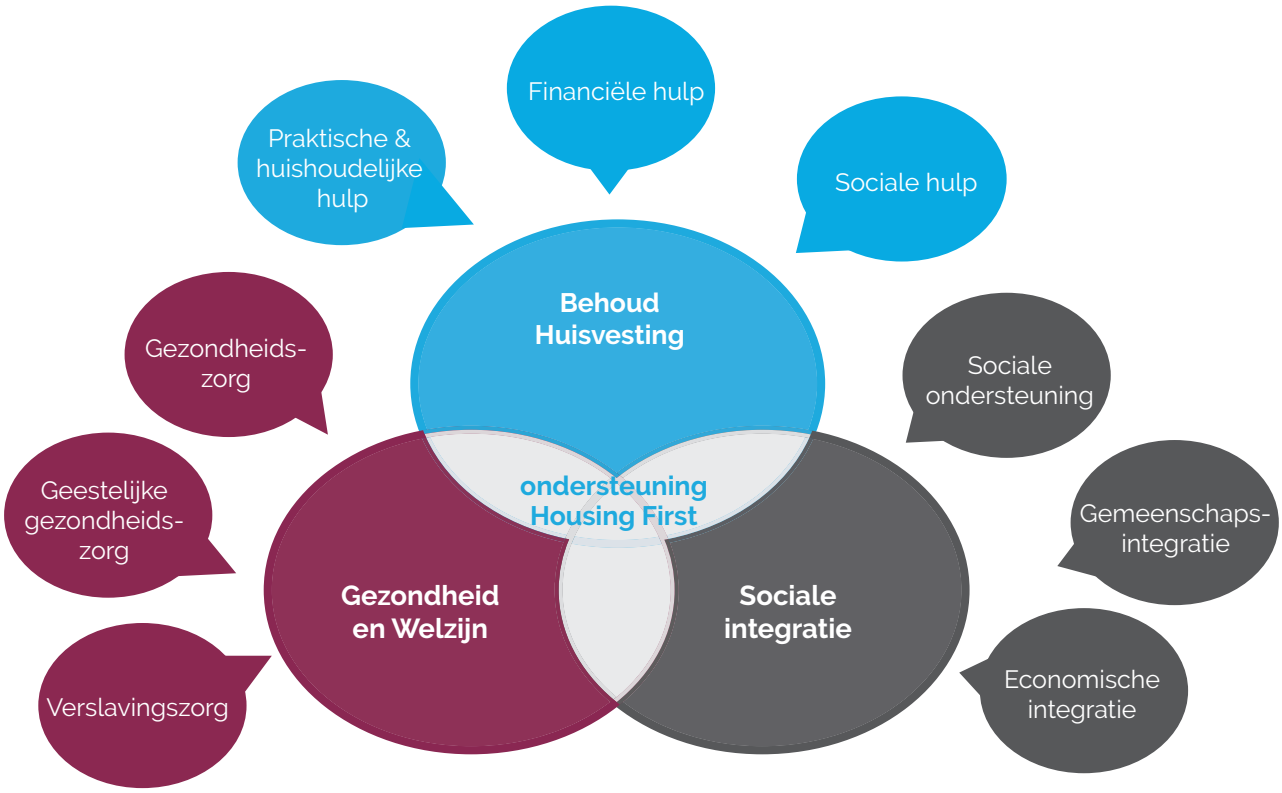

De verschillende aspecten van ondersteuning

3.2 Ondersteuning organiseren

Er is geen volledig vastgestelde manier voor het bieden van ondersteuning binnen Housing First. De meeste Housing First-praktijken brengen gewoonlijk eens per week een huisbezoek. Er kan gewerkt worden met vaste of flexibele contactmomenten. Zowel de frequentie als het soort contact wordt afgestemd op de behoefte van de deelnemer. Contact kan bijvoorbeeld ook telefonisch plaatsvinden of via sociale media. Deelnemers met een intensieve hulpvraag kunnen behoefte hebben aan contact buiten kantooruren. Belangrijk is dat Housing First-deelnemers genoeg gelegenheid krijgen om te praten over alles wat hen bezighoudt.

Combinatie van expertises
De exacte samenstelling van een Housing First-team kan variëren en medewerkers kunnen over uiteenlopende vooropleidingen en competenties beschikken.

Om dakloze mensen met een intensieve hulpvraag effectief te ondersteunen moet er toegang zijn tot een mix van professionals in de gezondheidszorg, geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg. Dat kan gaan om een psychiater, psycholoog, sociaal psychiatrisch verpleegkundige en sociaal werkers. Jobcoaches kunnen daarnaast ondersteuning bieden als een deelnemer aan het werk wil gaan. Ervaringsdeskundigen kunnen van toegevoegde waarde zijn omdat zij zelf gelijksoortige ervaringen hebben en de situatie van deelnemers daardoor als geen ander begrijpen. Dat kan helpen om makkelijk contact te maken en daarnaast fungeren als een positief voorbeeld. Het is van groot belang dat een ervaringsdeskundige als een gelijkwaardig lid van het Housing First-team kan opereren en zo goed kan samenwerken met de andere teamleden.

Of Housing First deze professionals ook allemaal zelf in dienst heeft hangt af van de gekozen werkvorm. De ondersteuning kan op verschillende manier georganiseerd worden. Er kan gebruik worden gemaakt van intensief casemanagement, een multidisciplinair team of een combinatie van beide.

3.2.1 Intensief casemanagement

Bij intensief casemanagement wordt de ondersteuning gecoördineerd door één medewerker. Deze medewerker biedt enerzijds zelf ondersteuning. Bijvoorbeeld bij het behouden van huisvesting en in de richting van sociale integratie. Anderzijds is het belangrijk dat de deelnemer toegang krijgt tot de overige hulp die hij of zij nodig heeft. Maar ook dat de toegang tot deze hulp op de juiste wijze wordt georganiseerd. Vaak hebben deelnemers een combinatie van bijvoorbeeld verslavingszorg en geestelijke gezondheidszorg nodig. Het is dan van groot belang dat beide ondersteuningsvormen op elkaar aansluiten en elkaar versterken. Dit vraagt om zorgvuldige afstemming en coördinatie van de casemanager.

De effectiviteit van Housing First komt bij intensief casemanagement gedeeltelijk in handen van externe organisaties. Dat maakt dat er minder controle is en dat kan soms lastig zijn. Wanneer de andere organisaties bijvoorbeeld weigeren om samen te werken of geconfronteerd worden met bezuinigingen kan dat leiden tot frustratie van het ondersteuningsproces. Dit risico is lager wanneer Housing First onderdeel uitmaakt van een (nationaal) strategisch beleid.

3.2.2 Multidisciplinair team

Housing First kan met een multidisciplinair team functioneren als miniatuur welzijnsstaat en zelf alle vereiste behandeling bieden. In dat geval biedt het team een mix van ondersteuning en rechtstreekse behandeling bij bijvoorbeeld geestelijke gezondheidsproblemen, drugs- of alcoholproblemen en een slechte lichamelijke gezondheid. Omdat alle leden van het multidisciplinaire team werknemers zijn van de Housing First-praktijk is er meer controle mogelijk op het totaalpakket aan behandeling en ondersteuning.

Zelfs in landen met hoogontwikkelde sociale voorzieningen kan het nuttig zijn om met multidisciplinaire teams te werken. Dakloze mensen vragen vaak zelf niet om de behandeling, maar zijn dan met name geïnteresseerd in de huisvesting. In zo'n geval kan het bijzonder zinvol zijn als bijvoorbeeld een psychiater eerst vertrouwen opbouwt voordat de behandeling ter sprake komt. Zo kan hij de deelnemer thuis bezoeken of in een park koffie met hem of haar gaan drinken. Er kunnen voor deelnemers ook barrières bestaan voor openbaar gefinancierde gezondheidsdiensten, zoals een negatieve houding van de bevolking ten opzichte van dakloze mensen of relatief complexe bureaucratie. Behandeling vanuit de Housing First-praktijk biedt dan een goede uitkomst.

3.2.3 Combinatie van rechtstreeks geleverde behandeling en casemanagement

Een Housing First-praktijk die zowel intensief casemanagement als een multidisciplinair team aanbiedt stelt deelnemers in staat om over te schakelen naar verschillende niveaus van ondersteuning[10]. Dankzij deze flexibiliteit kan er goed ingespeeld worden op de behoeften van de deelnemer. In dat geval is sprake van nauwe weerspiegeling van het oorspronkelijke ontwerp van Housing First.

Reguliere diensten kunnen soms ontoereikend zijn omdat ze bijvoorbeeld op kantoor werken en mensen niet thuis bezoeken. Daklozen kunnen openbaar gefinancierde gezondheidsdiensten soms vermijden omdat zij zich gestigmatiseerd voelen of omdat ze (ten onrechte) verwachten dat hen behandeling geweigerd zou worden[6]. Housing First kan dan toegang regelen tot alle gezondheidsdiensten die een deelnemer wenst te gebruiken en de deelnemer ervan verzekeren dat hij of zij hier recht op heeft.

3.3 Doorverwijzen bij niet-passende hulpvragen

De hulpvraag van een dakloze persoon kan te intensief of risicovol voor Housing First zijn. Wanneer adequate ondersteuning bijvoorbeeld vereist dat een begeleider constant of voor een langere periode bij deze persoon aanwezig blijft en toezicht houdt. Zoals wanneer iemand suïcidaal is of als er een risico op overdosis bestaat. Dan kan Housing First geen passende ondersteuning bieden.

In dat geval mogen kwetsbare mensen nooit aan hun lot worden overgelaten. Het is daarom nodig om met andere aanbieders in de keten van hulpverlening procedures af te stemmen die de doorstroom naar geschikter aanbod mogelijk maken. Het gaat dan vaak om een institutionele omgeving, zoals beschermd wonen of GGZ-woonvormen.

Ervaringen vanuit het perspectief van Housing First-begeleiders

Jeanet Regnerus is begeleider bij LIMOR Friesland. Ze begeleidt Ellen, een vrouw met een verleden waar je niet vrolijk van wordt. Het leven had haar tot nu toe alleen een kant laten zien van afwijzing en eenzaamheid. Ooit was een hondenhok haar slaapadres en nu woonde ze op straat. Een plek vol onzekerheid en zonder bescherming en elke keer opnieuw die pikdonkere nachten alleen.

"Ik hoop haar vandaag ergens tegen het lijf te lopen, maar verwacht het eigenlijk niet. Toch koop ik bij de supermarkt snel een zak broodjes, twee mandarijnen en een pakje drinkyoghurt; aardbeiensmaak is favoriet, weet ik. Bij de uitgang valt mijn oog op een leeg doosje waar alles in past. Mocht ik Ellen treffen dan kan ze het makkelijk meenemen. Dan zie ik verderop Ellen lopen. Met sjokkende bewegingen loopt ze richting het station. Haar jas afgezakt over haar schouders. Naast haar hobbelt haar altijd trouwe, volgzame hond. In het stationsrestaurant drinken we koffie. Voor Ellen bestel ik er twee croissantjes bij. Zorgvuldig vouwt ze eentje in haar servet, de andere eet ze op.

Ik zeg haar dat ik een woning voor haar heb, maar Ellen reageert amper. Deze trieste blik ken ik. Ruzie met haar vriend, geen geld voor een joint en moe van het niet kunnen slapen. Haar mooie blauwe ogen vertellen mij elke keer dat achter die verwarde vette blonde haren een sterke vrouw schuilt. Ik vraag me af wie haar ooit heeft gemist en waar een bed onbeslapen bleef."

Stap voor stap

"Ik vertel haar nog een keer van de woning en dat ik een plan heb bedacht om het huis voor haar bewoonbaar te maken. Voor Ellen is het verschil van leven op straat naar een eigen huis enorm. Het is niet te bevatten; niet te overzien. Maar we komen er wel, weet ik.

We zijn nu twee jaar verder. Het is lekker warm in Ellens huis; ze heeft van haar huis echt een thuis gemaakt. Vol trots vertelt ze dat ze bij de kringloop een oventje heeft gescoord. We drinken koffie en naast mijn kopje ligt een door Ellen zelfgebakken cake. Ze heeft het keurig voor me in een servetje gevouwen. 'Voor vanavond, als je thuis bent', zegt ze. De hond slaakt een diepe zucht en draait zich nog eens om in z'n mand."

Ervaringen vanuit het perspectief van Housing First-begeleiders

Angela Mahamoed is begeleider bij LIMOR Zuid-Holland en begeleidt Sjoerd. In afwachting van het Housing First-traject verblijft hij in een opvanglocatie van een andere organisatie. Angela is met het team bezig met de praktische zaken rondom het regelen van de woning als ze een vervelend bericht krijgt. Ze weet dat ze nu snel in actie moet komen.

"Het bericht is duidelijk: het gaat niet goed met Sjoerd en hij is van de radar verdwenen. Wat gaan we doen? We kunnen natuurlijk afwachten totdat hij weer in beeld komt. Maar onze gedrevenheid om alles te doen wat in onze macht ligt om te helpen is het daar niet mee eens. Mijn collega en ik besluiten zelf in actie te komen en de stad te doorzoeken."

Het belang van inlevingsvermogen

"We proberen ons te verplaatsen in Sjoerd en lopen de plekken af waar hij naartoe gegaan kan zijn. Gaandeweg komen we erachter dat hij al op verschillende opvanglocaties is weggestuurd vanwege vermeend agressief gedrag. We worden doorverwezen van de ene plek naar de andere en uiteindelijk, na een lange zoektocht, vinden we hem.

Op de locatie waar hij verblijft, is hij net voor een week geschorst. Sjoerd is zichtbaar opgelucht dat wij nu weer in beeld zijn en dat we hem gevonden hebben. Hij geeft toe dat het op dit moment slecht gaat. Hij gebruikt veel drugs en is niet gemotiveerd om ook maar iets te ondernemen. Omgaan met de regels van de opvanglocaties is voor Sjoerd een bijna onmogelijke opgave. Wij merken dat hij diep van binnen wel bereid is hulp te accepteren en zien mogelijkheden voor herstel. Met de laatste locatie regelen we dat zijn schorsing wordt opgeheven en al snel tekent Sjoerd voor zijn eigen woning.

Inmiddels regelt hij al veel zelf, komt hij elke keer zijn afspraken na en zoekt uit zichzelf ook contact met ons. Hij vertelt graag wat hij in huis heeft gedaan. Sjoerd zegt te voelen dat wij vanuit Housing First er echt voor hem zijn. We luisteren naar hem en gaan op zoek naar de reden van zijn gedrag. Hij vindt het superfijn om weer een eigen plek te hebben, die langzamerhand zijn thuis wordt."

HOOFDSTUK 4.

Huisvesten volgens Housing First

4. Huisvesten volgens Housing First

Het hebben van een 'woning' garandeert wellicht geen herstel in de toekomst maar het levert wel een stabiele basis voor een minder gestigmatiseerd, genormaliseerd leven in het heden[24]". Een belangrijk kernprincipe van Housing First is dat ondersteuning begint met huisvesting. Daarom is het van belang om een duidelijke visie te hebben op wat we hieronder verstaan en waar huisvesting aan moet voldoen.

Dit hoofdstuk beschrijft allereerst de randvoorwaarden voor huisvesting. Ook wordt ingegaan op wat een deelnemer van Housing First mag verwachten. Ten slotte beschrijven we op welke manieren Housing First in huisvesting kan voorzien: door middel van eigen vastgoed of door gebruik te maken van de particuliere of sociale huursector. Hierbij is aandacht voor wat Housing First kan doen om vooroordelen weg te nemen, verhuurders te ontzorgen en de kernprincipes van Housing First na te leven.

4.1 Randvoorwaarden huisvesting volgens Housing First

Er is een onderscheid tussen het worden voorzien van een accommodatie en het hebben van een echt thuis. Voor een thuis is het essentieel dat de bewoner zich veilig en beschermd voelt op de plek waar hij of zij woont. De European typology of homelessness (ETHOS) definieert 'thuis' aan de hand van verschillende domeinen. Om mensen deze plek te kunnen bieden moet huisvesting aan een aantal eisen voldoen.

Het fysieke domein richt zich op het hebben van een eigen woonruimte.
- Een eigen voordeur en exclusieve controle. De bewoner bepaalt zelf wie er wel of niet binnen mag komen.
- Het is een eigen plek die door de bewoner zelf wordt ingericht op de manier zoals hij of zij wil.
- Indien van toepassing moet huisvesting optimaal zijn ingericht voor iemand met een fysieke handicap of beperkende ziekte, zodat hij of zij zelfstandig kan wonen.

Het sociale domein behelst het hebben van de ruimte en privacy om 'thuis' te kunnen zijn.
- Een privéruimte waar iemand op zijn of haar eigen manier kan leven, binnen de gebruikelijke voorwaarden van een standaard huurovereenkomst.
- De bewoner kan er voor kiezen om alleen te zijn, maar kan thuis ook persoonlijke relaties onderhouden met familie, vrienden en een partner.

Het wettelijke domein weerspiegelt de internationale definitie van het recht op huisvesting.
- De huurder heeft recht op wettelijk afdwingbare huurbescherming tegen bijvoorbeeld gedwongen uitzetting, intimidatie door huisbazen en andere dreigingen.
- De huisvesting is betaalbaar voor de bewoner. De huurbedragen mogen niet zo hoog zijn dat de huurder niet in staat is om andere kosten van levensonderhoud zoals eten en nutsvoorzieningen te betalen.
- Er is sprake van bewoonbaarheid. De huisvesting heeft een redelijke staat van onderhoud en biedt adequate bescherming en leefruimte. Alles wat een huis bewoonbaar maakt is aanwezig zoals: sanitaire voorzieningen en de mogelijkheid om maaltijden te bereiden.

Geen Housing First
Als aan de genoemde randvoorwaarden niet kan worden voldaan, is er geen sprake van Housing First. Bijvoorbeeld; als personeel zomaar binnen kan lopen of als een sleutel gebruikt kan worden zonder toestemming van de bewoner, kan dit niet worden gezien als Housing First. Bovendien mag huisvesting niet onderworpen zijn aan regels en voorschriften over hoe de ruimte is aangekleed, ingericht en hoe er wordt geleefd. Om die reden is noodopvang of een woonvoorziening dus ook geen Housing First.

Belang van locatie
De juiste omgeving kan een positieve invloed hebben op de gezondheid, het welzijn en de sociale integratie van de deelnemer[26]. De locatie van de huisvesting is daarom ontzettend belangrijk. Huisvesting moet allereerst toegang bieden tot de noodzakelijke diensten zoals bijvoorbeeld gezondheidszorg en winkels. Ook opleidingsmogelijkheden, maatschappelijke participatie en eventueel betaald werk moeten binnen bereik zijn.

Het is bewezen dat de verkeerde woonlocatie herstel kan tegenhouden of ondermijnen [27]. Huisvesting mag zich niet bevinden in een omgeving die gevaarlijk is voor de gezondheid. Gebieden die worden gekenmerkt door hoge criminaliteitscijfers, overlast en waar weinig tot geen sociale samenhang is moeten zoveel als mogelijk vermeden worden. Een deelnemer van Housing First kan er te maken krijgen met pesterijen, onderdrukking of een constant risico lopen het slachtoffer te worden van een misdrijf. Voor deelnemers die te maken hebben gehad met seksueel of huiselijk geweld is het noodzakelijk zorgvuldig te kijken naar de omgeving waar zij terechtkomen. Om negatieve sociale druk uit hun 'vorig leven' te voorkomen kan het zijn dat Housing First-deelnemers in een andere buurt willen wonen dan waar zij dakloos waren.

Housing First-praktijken hebben niet altijd de mogelijkheid om eenvoudigweg de meest ideale locatie te kiezen. Vaak moet er een compromis gemaakt worden tussen de voorkeuren van de deelnemer en wat betaalbaar of beschikbaar is.

4.2 Rechten Housing First-deelnemer

Zoals gebruikelijk wanneer iemand een huis huurt, wordt ook van Housing First-deelnemers verwacht dat zij zich houden aan de voorwaarden in de huurovereenkomst. Housing First biedt ondersteuning om hen hiertoe in staat te stellen en verwacht dat er regelmatig contact is tussen de deelnemer en een begeleider. Op dat moment kan er ook bekeken worden of er problemen zijn met de woning. De essentie van Housing First is dat mensen zelf kunnen kiezen hoe zij willen leven. Dat betekent ook iets voor het proces van het leveren van huisvesting en geeft deelnemers bepaalde rechten.

Keuzevrijheid huisvesting
De deelnemer bepaalt zelf waar hij of zij wil wonen. Dat kan gaan om de locatie, maar ook om de manier van wonen. Bijvoorbeeld wanneer iemand met een partner wil wonen, met vrienden of met andere mensen, in plaats van alleen in een appartement. Een deelnemer moet altijd gelegenheid krijgen om de geboden huisvesting te bezichtigen voordat hij of zij akkoord gaat. Uiteraard zijn huisvestingsopties afhankelijk van het aanbod en de betaalbaarheid voor deelnemers en kan het een uitdaging zijn om de ideale huisvesting te vinden. Toch mag een deelnemer aangeboden huisvesting weigeren, zonder dat dit negatieve consequenties heeft. Housing First mag nooit een aanbod van huisvesting en ondersteuning intrekken omdat iemand één of twee aangeboden woningen heeft geweigerd.

Duidelijkheid over financiële consequenties
Voordat de deelnemer de woning betrekt moet hij of zij duidelijk weten wat de financiële verplichtingen zijn. Zodat de deelnemer bewust de nieuwe situatie instapt en weet hoeveel geld er over zal blijven om vrij te besteden.

Permanente bewoning
De huisvesting die geboden wordt door Housing First is geen tijdelijk onderkomen. Housing First biedt een echte woning binnen de voorwaarden van zowel de UN als de ETHOS-definities.

4.3 Voorzien in huisvesting

Voor Housing First kan het vinden van voldoende, betaalbare, adequate huisvesting op acceptabele locaties in een woningmarkt die onder druk staat een uitdaging zijn. Er zijn verschillende mogelijkheden om in huisvesting te voorzien. Zo kan er gebruik worden gemaakt van eigen woningvoorraad of worden samengewerkt met de particuliere- en sociale huursector. In alle gevallen is het belangrijk om rekening te houden met vooroordelen en aandacht te besteden aan goede communicatie. Bij elke keuze die gemaakt wordt zijn de acht kernprincipes van Housing First leidend.

NIMBY-effect
Housing First kan op weerstand in de buurt stuiten tijdens de zoektocht naar huisvesting voor dakloze mensen met een intensieve hulpvraag. Mensen met de zogenaamde 'Not In My Backyard-houding' hebben bezwaren als er iets in hun buurt wordt veranderd of opgestart.

Het kan geruststellend werken wanneer mensen meer informatie krijgen en weten waar ze terecht kunnen als er sprake zou zijn van overlast. Het loont daarom als Housing First actief contact zoekt met buren en met hen samenwerkt. Zo kan een begeleider bijvoorbeeld interveniëren wanneer een deelnemer een probleem heeft veroorzaakt of als een buur zich juist onredelijk gedraagt ten opzichte van een deelnemer.

4.3.1 Eigen vastgoed

Housing First kan zelf rechtstreeks huisvesting leveren. Dat kan door eventueel gebruik te maken van eigen vastgoed of door nieuwe huisvesting aan te kopen of te ontwikkelen. Zowel de ontwikkelingskosten van nieuwe woonruimte, als het renoveren van bestaande panden kan behoorlijk oplopen en gebeurt in Nederland nog weinig.

4.3.2 Huursector

Omdat eigen vastgoed vaak niet voorhanden is en het ontwikkelen ervan een langdurig proces kan zijn, kan ook gekeken worden naar de mogelijkheden in de huursector. In Nederland onderscheiden we sociale huurwoningen en huurwoningen in de particuliere sector. Beide vormen van huren kunnen interessant zijn voor Housing First.

Sociale huursector
De sociale woningbouw in Nederland is bedoeld om zonder winstoogmerk te verhuren aan mensen die niet in staat zijn om zelfstandig een woning te kopen of huren. Hoewel de sociale huursector een belangrijke rol kan spelen in het huisvesten van dakloze mensen is het niet noodzakelijkerwijs de enige zorg van sociale verhuurders. De vraag naar woningen kan erg hoog zijn en bovendien richt sociale huisvesting zich ook op andere doelgroepen dan enkel op dakloze mensen.

Sociale woningbouw werkt vaak met een toewijzingssysteem dat door meerdere sociale verhuurders wordt gebruikt. Het kan zijn dat deelnemers van Housing First ondersteuning nodig hebben om dit soort (online) systemen te gebruiken. Housing First kan zich hard maken om een overeenkomst te sluiten waardoor deelnemers extra punten of voorrang krijgen binnen dit systeem. Ook kan Housing First overeenkomen dat er elk jaar een minimumaantal geschikte woningen beschikbaar wordt gesteld. Een sociale verhuurder kan er bijvoorbeeld mee instemmen om 5% van alle lege woningen aan te bieden aan deelnemers van Housing First voor een periode van drie jaar.

Particuliere huursector
De ervaring van sommige Housing First-prakijken is dat ten minste een aantal verhuurders in de particuliere huursector bereid is om te werken met Housing First vanuit een gevoel van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om goede afspraken te maken over de beschikbaarheid en de betaalbaarheid van de woningen. Ook is het van belang om de kwaliteit van huisvesting nauwlettend in de gaten te houden.

4.3.2.1 Verantwoordelijkheden Housing First

Met name in de particuliere huursector maar ook bij sociale woningbouw dient Housing First goed in de gaten te houden of de huisvesting daadwerkelijk geschikt is. Verantwoordelijkheden van Housing First zijn:

- ***Zorgvuldige inspectie en controle*** van appartementen of flats om er zeker van te zijn dat deze aan de normen voldoen en dat de locaties geschikt zijn.
- ***Controleren of huurovereenkomsten*** correct zijn en er voor zorgen dat een Housing First-deelnemer volledige huurbescherming heeft.
- ***Betaalbaarheidscheck*** om te zorgen dat de huidige en geschatte toekomstige huurprijzen op een niveau liggen waarbij andere essentiële kosten ook betaald kunnen worden. Als Housing First een financiële bijdrage nodig heeft van een deelnemer dan moet de betaalbaarheid ervan regelmatig worden beoordeeld.

Anticiperen op weerstand
Verhuurders in zowel de sociale als de particuliere sector kunnen terughoudend zijn om huisvesting te bieden aan voormalig dakloze mensen met een intensieve hulpvraag. Zij kunnen bezorgd zijn dat er leefbaarheids-problemen zullen ontstaan. Zoals conflicten met de buren of het niet betalen van de huur.

Door verhuurders voorlichting te geven over Housing First ontstaat meer duidelijkheid. Het aanbieden van beheerdiensten kan daarnaast een sterke stimulans zijn. Housing First kan dan de garantie bieden dat de huur wordt betaald en dat woonproblemen, zoals een conflict met de buren, worden aangepakt. Dit is met name belangrijk wanneer een deelnemer eerder door een (sociale) verhuurder uit een woning is gezet. Eventueel kan ook onderhoud, reparaties of renovatie van een woning door Housing First worden verzorgd. Dit maakt een samenwerking voor een particuliere verhuurder extra aantrekkelijk aangezien hij dan enkel nog de huur hoeft te innen. Ook voor sociale verhuurders maakt dit mogelijk een belangrijk verschil.

Housing First kan er voor kiezen om woningen intermediair te verhuren, ofwel onder te verhuren aan deelnemers. Dit biedt zowel de particuliere als sociale huursector de geruststelling dat de wettelijke verantwoordelijkheid bij Housing First ligt en niet bij de deelnemer. Daarnaast kan Housing First een persoon snel verhuizen wanneer er problemen ontstaan met de huisvesting.

Scheiden van zorg en wonen garanderen
Omdat Housing First uitgaat van de scheiding van wonen en zorg kan het voorkomen dat een Housing First-deelnemer in een woning blijft terwijl de ondersteuning stopt. Het maakt niet uit of iemand stopt omdat de ondersteuning niet meer nodig is of omdat hij of zij er geen prijs meer op stelt. In principe heeft de deelnemer het recht om in zijn of haar woning te blijven wonen. Dit kan een uitdaging zijn wanneer bijvoorbeeld huisvesting geclusterd wordt aangeboden. Het is belangrijk om hier rekening mee te houden bij het maken van afspraken met zowel particuliere- als sociale verhuurders.

Er zijn voorbeelden van Housing First-praktijken waar het mogelijk bleek om deelnemers onmiddellijk een volledig huurcontract te geven. Zij hebben daardoor direct dezelfde rechten als ieder ander in de sociale- of particuliere huisvesting.

HOOFDSTUK 5.

Housing First werkt!

5. Housing First werkt!

Goede resultaten leveren de bewijslast voor de effectiviteit van Housing First. Dit hoofdstuk laat zien dat Housing First werkt. Om te beginnen wordt ingegaan op het belang van bewijs en hoe het onderzoeken van de resultaten heeft bijgedragen aan het bestaansrecht van Housing First.

Vervolgens worden de resultaten getoond die bewijzen dat Housing First de beoogde doelstellingen behaalt. Hoewel de verschillende aspecten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn is het nuttig om naar de resultaten van de afzonderlijke componenten van de ondersteuning te kijken. Het gaat hierbij om behoud van huisvesting, verbeteren van gezondheid en welzijn en bevorderen van sociale integratie. Ten slotte wordt getoond dat Housing First besparingen oplevert ten opzichte van de meer traditionele wijze van ondersteunen. Hierbij wordt enerzijds gekeken naar de algemene kosten voor het ondersteunen van dakloze mensen. Anderzijds komen de besparingen op algemene diensten aan bod.

5.1 Het belang van bewijs

Bewijs is een centraal punt geweest in de ontwikkeling van Housing First. Het is dankzij de verzameling van kwalitatief hoogwaardig bewijs dat Housing First invloedrijk werd in beleidsdebatten over daklosheid in Noord-Amerika en in staat was financiering aan te trekken en te behouden. In Europa heeft de opkomende bewijsgrond voor Housing First aangetoond dat het model kan werken in diverse landen die aanzienlijke verschillen hebben in bijstandssystemen, huisvestingssystemen, cultuur en niveaus van economische welvaart. Evaluatie is cruciaal geweest bij het promoten van het gedachtegoed van Housing First en het aantonen dat Housing First werkt en kosteneffectief kan zijn.

Aantonen dat een Housing First-praktijk goed functioneert kan helpen om het voortbestaan van de praktijk te garanderen. Daarnaast geven evaluaties inzicht in de sterke en zwakke punten van de ondersteuning of huisvesting. Zo kan bekeken worden waar verbeteringen mogelijk zijn en voor welke deelnemers Housing First eventueel niet effectief blijkt.

5.2 Behalen van doelstellingen

De primaire doelstelling van Housing First is om daklosheid voor mensen met een intensieve hulpvraag te beëindigen. Succesvolle ondersteuning bestaat hierbij uit een samenspel van verschillende aspecten. Behoud van huisvesting kan een beperkt resultaat zijn wanneer iemand zich geïsoleerd of verveeld voelt en er geen verbeteringen zijn in gezondheid en welzijn. Wanneer een deelnemer vooruitgang heeft geboekt op het gebied van sociale integratie maar tegelijkertijd zijn of haar huisvesting is verloren kan evenmin van succesvolle ondersteuning worden gesproken. Het is van belang om te kijken naar de gehele context van een deelnemer en de resultaten op de verschillende levensgebieden in relatie tot elkaar te interpreteren.

5.2.1 Behoud van huisvesting

Housing First ziet huisvesting als het beginpunt van ondersteuning voor dakloze mensen met een intensieve hulpvraag. Om de ondersteuning effectief te kunnen uitoefenen is het behoud van de huisvesting cruciaal.

Percentage Housing First-deelnemers dat in 2013 na 12 maanden nog steeds in hun huis woonde:

- 97% Amsterdam
- 93% Den Haag
- 94% Kopenhagen
- 92% Glasgow
- 79% Lissabon
- 80% Frankrijk

Finland introduceerde een nationale strategie tegen dakloosheid gebaseerd op Housing First. Dat betekent dat Housing First geïmplementeerd is in alle lagen van het overheidsapparaat, inclusief de begeleiding en uitvoering[29]. Deze strategie werpt zijn vruchten af en laat zien dat het oplossen van dakloosheid mogelijk is. Tussen 2008 en 2017 is het aantal daklozen in Finland met maar liefst 86% gedaald.

Groot-Brittannië rapporteerde in 2015 dat 74% van de Housing First-deelnemers hun huisvesting voor ten minste 12 maanden had behouden[30]. Housing First Wenen rapporteerde datzelfde jaar dat 98% van alle deelnemers waarmee in een periode van twee jaar was gewerkt nog steeds in hun appartement verbleef[31].

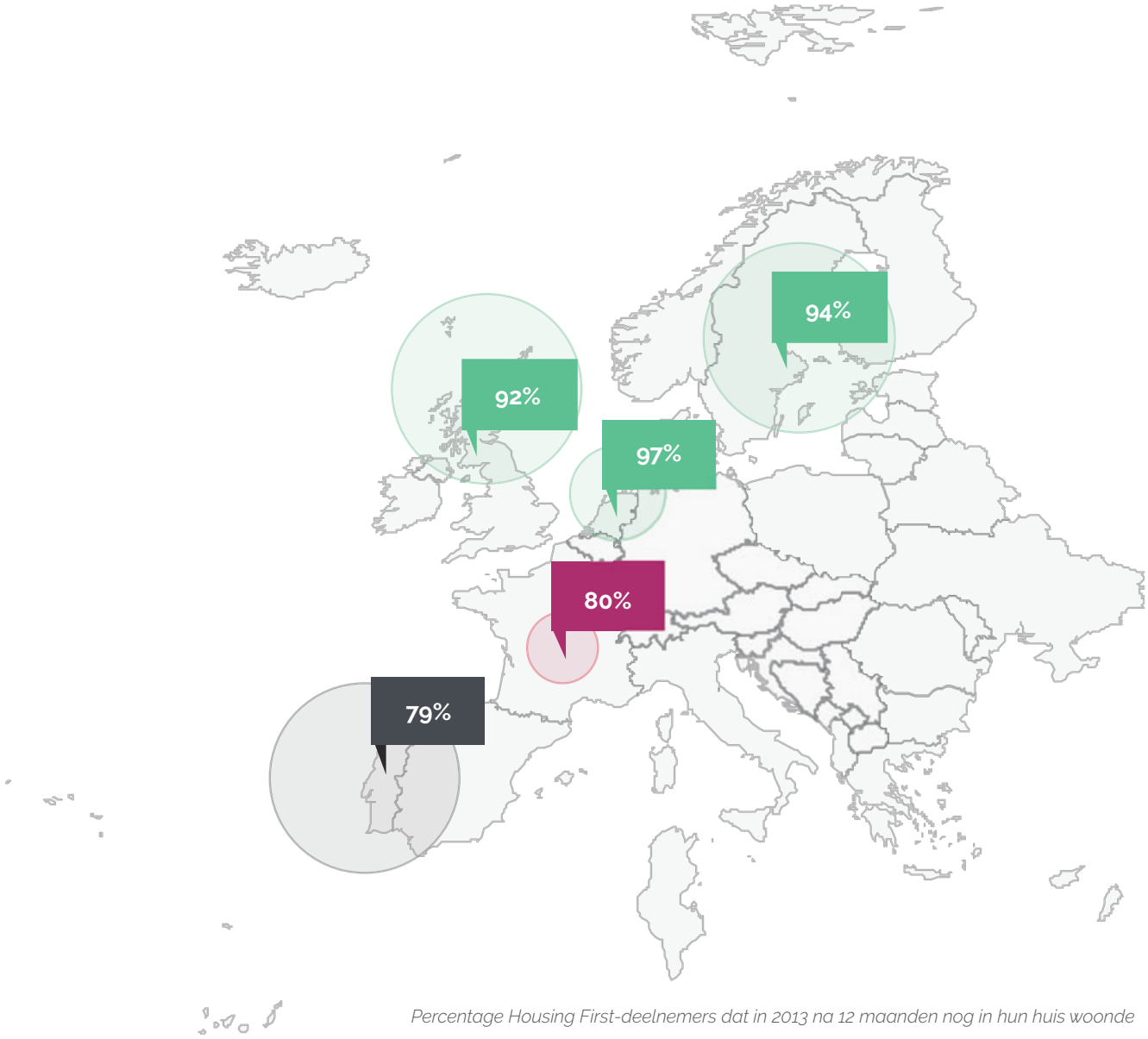

Percentage Housing First-deelnemers dat in 2013 na 12 maanden nog in hun huis woonde

Vergelijking met woonladdermodel

Onderzoek wijst uit dat Housing First vergeleken met meer traditioneel hulpverleningsaanbod bijzonder succesvol is in het beëindigen van dakloosheid. In 2008 toonde internationaal bewijs dat tussen de 40% en 60% van de dakloze mensen met een intensieve hulpvraag via het woonladdermodel werd geweigerd of uiteindelijk uitviel. Dat staat in scherp contrast met de succespercentages van Housing First. In de meeste gevallen beëindigen de Europese Housing First-programma's dakloosheid voor ten minste acht van de tien mensen[32] . De succespercentages in Europa zijn gelijk aan - of overtreffen - de resultaten die zijn bereikt in Noord-Amerika. Studies in de Verenigde Staten hebben percentages tussen 80% en 88% voor behoud van huisvesting gerapporteerd[7].

Voor 5 tot 20% van de deelnemers blijkt Housing First geen duurzame beëindiging van hun dakloosheid te kunnen bewerkstelligen.

5.2.2 Verbeteren van gezondheid en welzijn

Dakloze mensen met een intensieve hulpvraag hebben meestal te maken met geestelijke gezondheidsproblemen en daarnaast vaak met problematisch drugs- of alcoholgebruik. Als een Housing First-deelnemer gehuisvest is dan kan ondersteuning zich richten op het verbeteren van zowel de psychische als de fysieke gezondheid. Hoewel de resultaten variëren en niet alle deelnemers een verbetering in gezondheid en welzijn ervaren blijkt Housing First zeker in staat om voor een groot aantal van de deelnemers positieve veranderingen te bewerkstelligen[33].

Drugs- en alcoholgebruik

- 70% verminderd drugsgebruik in Amsterdam (2013)
- 32% verminderd alcoholgebruik in Denemarken (2013)
- Drugs- en alcoholgebruik in de meeste gevallen gestabiliseerd in Glasgow (2013)
- Kleine verbeteringen ten opzichte van drugs- en alcoholgebruik in Engeland (2015)[34]

Fysieke gezondheid

- 28% verbetering van de fysieke gezondheid in Denemarken (2013)
- 63% verbetering van de fysieke gezondheid in Engeland (2015)

Geestelijke gezondheid

- 80% lager stressniveau in Lissabon (2013)
- 70% verbetering van de geestelijke gezondheid in Amsterdam (2013)
- 25% verbetering van de geestelijke gezondheid in Denemarken (2013)[35]
- 66% verbetering van de geestelijke gezondheid in Engeland (2015)

In Amsterdam werd in 2013 een algehele verbetering van de kwaliteit van leven gerapporteerd van 89%. De tussentijdse resultaten van het Franse Housing First toonden in 2015 dat deelnemers aanzienlijk minder tijd in het ziekenhuis doorbrachten. In de zes maanden voor hun deelname aan Housing First brachten dakloze mensen in Frankrijk gemiddeld 18,3 nachten door in een ziekenhuis[35]. Nadat zij 12 maanden door Housing First werden ondersteund bleek dit aantal afgenomen tot gemiddeld 8,8 nachten.

5.2.3 Bevorderen sociale integratie

Goede sociale integratie kan een cruciale factor zijn bij het effectief beëindigen van dakloosheid. Onderzoek wijst uit dat succesvolle sociale integratie de eigenwaarde vergroot en daarmee een positief effect uitoefent op het verbeteren van zowel de gezondheid als het algemeen welzijn[36]. Dat maakt dat sociale integratie moeilijk meetbaar is. Er is geen sprake van vaste waardes of concepten maar juist uiteenlopende factoren die met elkaar samenhangen en waarvan de impact en prioriteit per individu verschillend kan zijn.

Sociale ondersteuning

- De helft van de Housing First-deelnemers in Lissabon was begonnen met het ontmoeten van mensen in cafés.
- In Engeland gaf 50% van de Housing First-deelnemers aan contact te hebben met familie, terwijl voorafgaand aan de ondersteuning slechts 25% dit contact onderhield.
- In Engeland liep tijdens de ondersteuning het percentage van deelnemers dat overlast veroorzaakte (zoals alcohol drinken op straat) terug van 78% naar 53%[38].

Gemeenschapsintegratie

- Van de Housing First-deelnemers die in Lissabon waren gestart met socialiseren gaf 71% aan zich thuis te voelen in hun omgeving. 56% voelde zich deel van een gemeenschap[37].
- Kwalitatief onderzoek uit zowel Europa als Noord-Amerika laat zien dat Housing First-deelnemers een groter gevoel van inclusie ervaren dan toen ze nog dakloos waren.

Tegelijkertijd geven praktijken geregeld aan dat sociale integratie, na de eerste impuls van normalisatie door van 'dakloze' naar 'huurder' te gaan, uitdagend is. De volgende stap naar een gevoel van verbondenheid met anderen en het meedoen in de maatschappij is voor veel deelnemers nog niet naar tevredenheid.

Economische integratie
Housing First-deelnemers stuiten nog steeds op meerdere barrières als het gaat om het vinden van een baan. Er is dan ook geen uitvoerig bewijs dat Housing First dakloze mensen met een intensieve hulpvraag succesvol aan een (betaalde) baan helpt.

5.3 Kosteneffectiviteit

Omdat Housing First effectieve beëindiging van dakloosheid nastreeft lijkt het niet meer dan logisch dat het behalen van deze doelstelling gepaard gaat met een kostenbesparing. Enerzijds omdat de ondersteuning voor dakloze mensen efficiënter is ingericht. Anderzijds omdat de beëindiging van dakloosheid vaak resulteert in verbetering van zowel de fysieke als geestelijke gezondheid van deelnemers. Dat maakt dat zij minder gebruik hoeven te maken van publieke diensten.

Kosten ondersteuning dakloze mensen
In 2012 lieten cijfers uit het Pathways to Housing-programma zien dat Housing First $57 (ongeveer €52) per dag kost, terwijl een plaats in een noodopvang $77 (ongeveer €70) per nacht kost. Housing First realiseert daarmee een besparing van $20 (ongeveer €18) per nacht.

In 2013 werden in Londen de kosten van één Housing First-praktijk berekend op ongeveer £9,600 (€13,500) per persoon per jaar. Een plaats in een noodopvang kost £1,000 per jaar meer. Een plaats via een hoog-intensief woonladdermodel zelfs bijna £8,000 meer. Dit betekent dat Housing First in 2013 in Londen een jaarlijkse besparing opleverde van respectievelijk ongeveer €1,400 en €11,250[38].

De meest recente Nederlandse cijfers laten zien dat Housing First gemiddeld €77 per dag kost, terwijl verblijf in de noodopvang €107 en in een woonvoorziening €127 per dag kost. Hiermee realiseert Housing First in Nederland een besparing van €10.950 tot €18.250 per persoon per jaar.

Kosten externe diensten
Dakloze mensen met een intensieve hulpvraag maken meestal regelmatig gebruik van diensten zoals psychiatrie, spoedeisende medische hulpverlening en andere nooddiensten. Daarnaast is het mogelijk dat zij vaker dan gebruikelijk in aanraking komen met justitie[40]. Gebruik van deze diensten brengt relatief hoge kosten met zich mee die worden gefinancierd met publiek geld. In Nederland lopen de kosten bij een verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis al snel op tot €535 per dag, opname in een algemeen ziekenhuis kost zo'n €463 per dag en de gevangenis kost ongeveer €250 per dag.

Wanneer een deelnemer start met Housing First kan veel van de ondersteuning door het multidisciplinair team of via casemanagement worden aangeboden. Uit de resultaten blijkt dat mensen, wanneer ze eenmaal zijn gehuisvest met de juiste ondersteuning, de publieke diensten veel minder en soms zelfs helemaal niet meer nodig hebben[39]. Langdurig verblijf in een opvang kan worden voorkomen. Dat resulteert in minder kosten voor externe diensten en aanzienlijk minder maatschappelijke kosten[40].

VERDER LEZEN

Verder lezen

Housing First Gids Europa
De Housing First Gids Nederland is een vertaling van de Housing First Gids Europa. Om de inhoud ervan toe te spitsen op Nederland hebben we soms informatie anders gestructureerd, herschreven of weggelaten. De Housing First Gids Europa is opgesteld door een multinationaal team dat ervaring heeft met Housing First in verschillende Europese landen. De gids is samengesteld voor gebruik in samenhang met de bijbehorende website. Hierop zijn diagrammen, video's en andere materialen beschikbaar.
www.housingfirstnederland.nl

Overzicht Housing First-initiatieven in Europa
Dit document beschrijft de lopende Housing First-activiteiten in Europa. Hierbij wordt gekeken naar de positie van Housing First ten opzichte van de landelijke strategie. Beschreven wordt welke exacte doelstellingen de verschillende initiatieven nastreven en hoe de ondersteuning en het voorzien in huisvesting wordt vormgegeven. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de resultaten die reeds gerapporteerd zijn.
www.housingfirstnederland.nl

Housing First evalueren
Dit document geeft inzicht in de wijze waarop Housing First-praktijken geëvalueerd kunnen worden. Beschreven wordt hoe een evaluatie voorbereid kan worden en welke verschillende onderwerpen onderzocht kunnen worden: modelgetrouwheid, effectiviteit en kosteneffectiviteit.
www.housingfirstnederland.nl

Literatuurverwijzingen

1. College voor de rechten van de Mens. (2019). Dossier: Dak- en thuisloosheid. https://mensenrechten.nl/nl/dak-en-thuisloosheid

2. CBS. (2019) Aantal daklozen sinds 2009 meer dan verdubbeld. https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/34/aantal-daklozen-sinds-2009-meer-dan-verdubbeld

3. Rijksoverheid. (2019) Hoe is de zorgverzekering in Nederland geregeld? https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorgverzekering/zorgverzekeringsstelsel-in-nederland

4. Adviescommissie Toekomst beschermd wonen (2015) Van beschermd wonen naar een beschermd thuis. https://vng.nl/files/vng/van-beschermd-wonen_20151109.pdf

5. Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O'Sullivan, E. and Pleace, N. (2010) *Homelessness and Homeless* Policies in Europe: *Lessons from Research*, Brussels, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6442&langId=en

6. Quilgars, D. and Pleace, N. (2003) *Delivering Health Care to Homeless People: An Effectiveness Review* Edinburgh: NHS Schotland. http://www.healthscotland.com/uploads/documents/425-RE04120022003Final.pdf

7. Tsemberis, S. (2010) 'Housing First: Ending Homelessness, Promoting Recovery and Reducing Costs' in I. Gould Ellen and B. O'Flaherty (eds) *How to House the Homeless* Russell Sage Foundation: New York.

8. Baptista, I. (2010) 'Women and Homelessness in Europe' in O'Sullivan, E., Busch-Geertsema, V., Quilgars, D. and Pleace, N. (eds.) *Homelessness Research in Europe* Brussel: FEANTSA.

9. Mayock, P., Sheridan, S. and Parker, S. (2015) "It's just like we're going around in circles and going back tot he same thing…": The dynamics of women's unresolved homelessness *Housing Studies* DOI:10.1080/02673037.2014.991378

10 Tsemberis, S.J. (2010) *Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction* Minneapolis: Hazelden.

11 Ridgway, P. and Zipple, A. M. (1990) The paradigm shift in residential services: From the linear contiuum to supported housing approaches. *Psychosocial Rehabilitation Journal* 13, 11-31.

12 Pleace, N. (2008) *Effective Services for Substance Misuse and Homelessness in Scotland: Evidence from an International Review* Edinburgh: Scottish Government http://www.gov.scot/Resource/Doc/233172/0063910.pdf

13 Kuhn, R. en D.P. Culhane. "Applying Cluster Analysis to Test a Typology of Homelessness by Patterns of Shelter Utilization: Results from the Analysis of Administrative Data" Departmental Papers (SPP) (1998). http://works.bepress.com/dennis_culhane/3

14 Carling, P.J. (1990) Major Mental Illness. Housing and Supports: The promise of community integration. *American Psychologist* 45, 8, 969-975.

15 Culhane, D.P, Metraux, S., Byrne, T., Stino, M. and Bainbridge, J. "The Aging of Contemporary Homelssness" Contexts, in press (2013). http://works.bepress.com/dennis_culhane/1195.

16 Wewerinke, D., Al Shamma, S. and Wolf, J. (2013) *Housing First Europe Local Evaluation Report Amsterdam.* http://housingfirstguide.eu/website/housing-first-an-ecological-approach-to-promoting-community-integration/

17 Housing First Nederland, www.housingfirstnederland.nl

18 United Nations. (2019) The Right to Adequate Housing Toolkit. http://www.ohchr.org/EN/Issues/Housing/toolkit/Pages/RighttoAdequateHousingToolkit.aspx

19 Greenwood, R. M., Schaefer-McDaniel, N. J., Winkel, G. and Tsemberis, S. J. (2005). Decreasing psychiatric symptons by increasing choice in services for adults with histories of homelessness. *American Journal of Community Psychology*, 36(3- 4), 223-238.

20 Löfstrand, C. en Juhila, K. (2012) The Discourse of Consumer Choice in the Pathways Housing First Model *European Journal of Homelessness* 6(2), 47-68 http://housingfirstguide.eu/website/the-discourse-of-consumer- choice-in-the-pathways-housing-first-model/

21 Rapp, C. and Goscha, R. (2006). The strengths model, case management with people with psychiatric disabilities. Oxford University Press; Saleebey, D. (2006). *The strengths perspective in social work practice, vol. 4.* Boston: Pearson Education, Inc.

22 Wolf, J. (2016). *Krachtwerk. Methodisch werken aan participatie en zelfregie.* (Strengths Work, a Systematic Method for Participation and Self-Direction). Bussum: Coutinho.

23 Padgett, D.K. (2007). There's no place like (a) home: Ontological security among persons with serious mental illness in the United States. *Social science & medicine*, 64(9), 1925-1936, p. 1934..

24 Pleace, N. en Quilgars, D. (2013) *Improving Health and Social Integration through Housing First: A Review*. Brussel: DIHAL/ FEANTSA http://www.housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/03/improving_health_and_social_ integration_through_housing_first_a_review.pdf

25 Johnson, G., Parkinson, S. and Parsell, C. (2012) *Policy shift or program drift? Implementing Housing First in Australia* AHURI Final rapport no. 184 http://www.ahuri.edu.au/research/final-reports/184

26 Bevan, M. and Croucher, K. (2011) *Lifetime Neighbourhoods,* Londen: DCLG https://www.york.ac.uk/media/chp/documents/2011/lifetimeneighbourhoods.pdf

27 Pleace, N. with Wallace, A. (2011) *Demonstrating the Effectiveness of Housing Support Services for People with Mental Health Problems: A Review* Londen: Nationale Federatie Huisvesting..

28 Pleace, N., Teller, N. and Quilgars, D. (2011) *Social Housing Allocation and Homelessness Brussel:* FEANTSA http://housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/04/feantsa_eoh-studies_v1_12-2011.pdf

29 Pleace, N., Culhane, D.P., Granfelt, R. en Knutagård, M. (2015) *The Finnish Homelessness Strategy: An International Review* Helsinki: Ministry of the Environment https://helda.helsinki.fi/handle/10138/15325812-2011.pdf

30 Bretherton, J. en Pleace, N; (2015) *Housing First in England: An Evaluation of Nine Services* https://www.york.ac.uk/media/chp/documents/2015/Housing%20First%20England%20Report%20February%202015.pdf

31 Neunerhaus (2015) *Housing First Pilot Project Report* http://www.neunerhaus.at/fileadmin/Bibliothek/Neue_Website/Neunerhaueser/Housing_First/20150925_HousingFirst_Report_english.pdf

32 Pleace, N. and Bretherton, J. (2013) The case for Housing First in the European Union: A Critical Evaluation of Concerns about Effectiveness *European Journal of Homelessness*, 7(2), 21-41 http://housingfirstguide.eu/website/the-case-for-housing-first-in-the-european-union-a-critical-evaluation-of- concerns-about-effectiveness/

33 Johnson, G., Parkinson, S. and Parsell, C. (2012) *Policy shift or program drift? Implementing Housing First in Australia* AHURI Final Report No. 184 http://www.ahuri.edu.au/ data/assets/pdf_file/0012/2064/AHURI_Final_Report_No184_Policy_shift_or_program_drift_Implementing_Housing_First_in_Australia.pdf

34 Busch-Geertsema, V. (2013) *Housing First Europe: Final Report* http://housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/03/FinalReportHousingFirstEurope.pdf

35 Tinland, A. and Psarra, C. (2015) Housing First: Lessons from France presentation at the IGH *Homelessness in a Global Landscape* conference, Chicago, Juni 2015

36 Cohen, S. en Wills, T. (1985) Stress, Social Support and the Buffering Hypothesis *Psychological Bulletin*, 98, pp. 310-357.

37 Ornelas, J., Martins, P., Zilhão, M.T. and Duarte, T. (2014) Housing First: An Ecological Approach to Promoting Community Integration *European Journal of Homelessness* (8.1), 29-56 http://housingfirstguide.eu/website/wp-content/ uploads/2016/03/Housing-First-An-Ecological-Approach.pdf

38 Pleace, N. and Bretherton, J. (2013) *Camden Housing First: A 'Housing First' Experiment in London* York: University of York https://www.york.ac.uk/media/chp/documents/2013/Camden%20Housing%20First%20Final%20Report%20NM2.pdf

39 Culhane, D.P. (2008) The Cost of Homelessness: A Perspective from the United States *European Journal of Homelessness* 2.1, 97-114 - http://housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/03/The-cost-of-Homelessness-A- perspective-from-the-United-States.pdf

40 Pleace, N.; Baptista, I.; Benjaminsen, L. and Busch-Geertsema, V. (2013) *The Costs of Homelessness in Europe: An Assessment of the Current Evidence Base* Brussels: FEANTSA http://housingfirstguide.eu/website/wp-content/uploads/2016/03/feantsa-studies_03_web-Cost-of-Homelessness.pdf

Colofon

Beeld cover: Ted Köhler
www.ontwikkel78.com

© 2019 Housing First Nederland